

Міністерство освіти і науки України  
Національний університет імені Івана Франка  
Філологічний факультет  
Кафедра української мови імені проф. Івана Ковалика

**Любослава Асіїв**

## **КУРСОВА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА**

Методичні вказівки до написання та вимоги  
до оформлення курсової роботи

*для студентів II курсу філологічного факультету спеціальностей 035  
Філологія (спеціальність 035.01 Українська мова та література) і 014  
Середня освіта (спеціалізація 014.01 Українська мова та література)*

Львів - 2018

Рекомендувала кафедра української мови імені проф. Івана Ковалика  
Львівського національного університету ім. Івана Франка, протокол №5 від  
4 грудня 2018 року

Методичні вказівки містять вимоги до курсових робіт та поради до їх виконання, мета яких – допомогти студентові правильно організувати працю над роботою та підготуватися до її захисту.

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	6
Вибір теми.....	6
Консультації з науковим керівником.....	7
Добір та опрацювання наукової літератури, складання бібліографії .....	8
Збір фактичного матеріалу.....	20
Процес і техніка написання курсової роботи.....	27
СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	29
Вступ.....	29
Розділи курсової роботи.....	35
Висновки.....	38
Список використаної літератури та джерел.....	39
Додатки.....	30
ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ.....	40
Загальні вимоги до оформлення роботи.....	40
Цитати та поклики.....	43
Список використаної літератури та джерел.....	46
Додатки.....	47
ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ РОБОТИ.....	47
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	52
Додаток I. Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи.....	55
Додаток II. Зразок оформлення змісту.....	57
Додаток III. Приклади формулювання мети і завдань курсової роботи та об'єкта і предмета дослідження .....	58
Додаток IV. Приклад вступу курсової роботи .....	64
Додаток V. Приклад сторінки основної частини курсової роботи .....	65
Додаток VI. Приклад висновків курсової роботи .....	70

Додаток VII. Приклади оформлення бібліографічного опису в списку літератури та покликах у роботі .....	75
Додаток VIII. Зразок оформлення списку використаної літератури та джерел.....	81
Додаток IX. Критерії оцінювання курсових робіт та бланк рецензії .....	86

## ВСТУП

Мета будь-якої наукової роботи – виявити нові явища, факти, закономірності або ж по-новому інтерпретувати уже відомі, запропонувати шляхи розв’язання проблеми. Для написання курсової роботи студентові потрібні не тільки ґрунтовні лінгвістичні знання, але й обізнаність з вимогами до написання та оформлення роботи.

Курсова робота на II курсі є першим самостійним науковим дослідженням студента. Тому теми, які пропонують викладачі кафедри, сформульовано таким чином, що студент може вирішити поставлене перед ним наукове завдання, опрацювавши необхідну наукову літературу й провівши власний аналіз мовних явищ. Темі є актуальними та перспективними і разом з тим відповідають пізнавальним можливостям студента. У процесі написання курсової роботи студенти набувають практичних навичок дослідницької діяльності, вміння опрацьовувати та систематизувати джерела з досліджуваної проблеми, робити узагальнення, власні висновки, дотримуватися логіки викладу, а також оформлювати роботу згідно зі встановленими вимогами.

На цьому етапі написання наукових робіт ставимо за мету навчити студентів застосовувати основні дослідницькі прийоми та методи. Тільки як виняток може бути запропонована реферативна курсова робота, у якій студент на основі опрацьованої наукової літератури аналізує запропоновані шляхи вирішення певної проблеми, а також висловлює про неї власні міркування.

Курсова робота є лише пробою наукового потенціалу. Закономірно, що вона носить здебільшого емпіричний, а інколи (залежно від реального та потенційного дослідницького хисту студента) – аналітичний характер.

## ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Праця над курсовою роботою проходить такі етапи:

- 1) вибір теми;
- 2) консультації з керівником;
- 3) опрацювання наукової літератури, складання бібліографії;
- 4) вибір методики дослідження, складання плану, визначення структури роботи;
- 5) збирання фактичного матеріалу, укладання картотеки;
- 6) написання тексту наукової роботи;
- 7) оформлення курсової роботи;
- 8) публічний захист.

### Вибір теми

Наукове дослідження розпочинається з вибору теми зі сформованого й затвердженого на засіданні кафедри переліку. Основними вимогами до тематики наукових студентських робіт є актуальність і новизна, перспектива застосування сучасних методів і прийомів мовознавчого аналізу.

Назва роботи повинна бути короткою і лаконічною, точно вказувати на основну проблематику, відзначатися чіткістю формулювання.

Розрізняють такі типи наукових робіт з українського мовознавства:

- історико-порівняльне, теоретичне лінгвістичне дослідження;
- мовно-стилістичний аналіз художнього тексту;
- історія мовознавства;
- словник мови письменника;
- огляд поглядів мовознавців на певну проблему;
- системний опис говірки;
- структурно-порівняльний аналіз мовних явищ;
- соціолінгвістичне дослідження тощо.

Обравши тему, студент повинен прийти на консультацію до наукового керівника.

### **Консультації з науковим керівником**

Написання курсової роботи – це систематичний творчий процес, напружена співпраця досвідченого науковця й молодого початківця.

Основна мета діяльності керівника полягає у створенні оптимальних умов для самостійної роботи студента. Цьому сприяє відповідна методика керівництва і консультування, допомога в пошуку наукової літератури, поради щодо використання методів дослідження, а також систематичний контроль за виконанням курсової роботи.

На першій консультації науковий керівник дає студентові загальні настанови щодо роботи над темою: визначає обсяг матеріалу, що стане предметом дослідження, допомагає з'ясувати актуальність і новизну запропонованої проблеми, мету й завдання наукового пошуку, рекомендує основну літературу. Керівник та студент складають попередній план наукової роботи, окреслюють окремі її розділи, визначають графік написання вступу, основної частини, висновків та термін закінчення чорнового варіанту роботи.

Наукову роботу найкраще подавати керівникові за етапами:

- картотека;
- список літератури;
- вступ;
- основна частина (кожен розділ окремо);
- висновки;
- уся робота.

Студент повинен знати, що своєчасна консультація і поради наукового керівника, систематична робота над виправленням окремих розділів роботи

дають змогу ефективно використовувати час для написання роботи та попереджують помилки.

Студент зобов'язаний періодично звітувати перед науковим керівником про виконану роботу.

Керівник систематично контролює і спрямовує роботу студента, дає поради з окремих питань, вказує на недоліки викладу текстового матеріалу.

### **Добір та опрацювання наукової літератури, складання бібліографії**

Наукову літературу студент добирає самостійно. Однак науковий керівник зазвичай радить ті праці, які особливо важливі для обраної теми.

Знайти наукову літературу, що стосується обраної теми, допоможуть :

- алфавітний каталог, де назви праць розташовані в алфавітному порядку (в основному за їх авторами);
- систематичний каталог, у якому дані про джерела систематизовані за певними ознаками. Пошук у такому каталозі є багатоступеневим: спочатку галузь знань, потім часткове питання і нарешті джерело;
- предметний каталог, у якому подані дані про літературу з конкретних проблем і галузей. У ньому бібліографічні записи розташовані за абеткою предметних рубрик;
- тематичні картотеки (зокрема, газетно-журнальних статей, авторефератів, рецензій тощо);
- бібліографічні покажчики.

Починати пошук варто з *енциклопедичних видань*, насамперед з енциклопедії «Українська мова» (Українська мова: Енциклопедія [редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін.] – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.Бажана, 2004. – 824 с.) та зі словників лінгвістичних термінів (наприклад: Ганич Д. І., Олійник І. С.



Словник лінгвістичних термінів // Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – Київ: Вища школа, 1985. – 360 с.; Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. – Київ: «Либідь», 2001. – 224 с. тощо). Саме ці видання дають змогу отримати загальне уявлення про досліджувану проблему. Також радимо звернутися до підручників та посібників для вищої школи, у яких після кожного розділу та/або в кінці книги подана рекомендована література, що є важливим джерелом наукової інформації.

Опрацюйте спочатку нову літературу, а потім, користуючись покликами на інші джерела, поступово заглиблюйтеся в історію дослідження обраної проблеми. Вивчаючи праці, також звертайте увагу на поклики і список використаної літератури, поданий у них. Це суттєво доповнить бібліографію вашого власного дослідження.

Добираючи літературу для дослідження, звертаємося і до *періодичних мовознавчих видань та збірників* («Мовознавство», «Культура слова», «Українська мова» (вид. з 2001 року), «Українське мовознавство», «Проблеми слов'янознавства»), до науково-методичних часописів («Дивослово» (до 1991 р. – «Українська мова і література в школі»), «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» (вид. з 1999 р.), «Українська мова і література в школі» (вид. з 1999 р.)) та ін., вісників вишів (зокрема, «Вісник Львівського університету. Серія філологічна», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Літературознавство, мовознавство, фольклористика», «Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія», «Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки», «Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки», «Волинь філологічна: текст і контекст») тощо. Доцільно для швидшого пошуку необхідних джерел опрацювати вказівки статей, опублікованих протягом календарного року, уміщені в кінці останнього

номера часопису за кожний рік видання.

Існує ціла низка *бібліографічних покажчиків*, що містять списки опублікованих праць, об'єднаних якою-небудь ознакою (тематикою, проблематикою, автором, видавництвом, територіально або хронологічно тощо) і забезпечених спеціальними індексами, що полегшують пошук та групування матеріалів. Важливими джерелами інформації про існуючі бібліографічні покажчики є «Літопис книг» (випускає Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова»), «Метабібліографія України» (щорічний універсальний покажчик бібліографічних ресурсів України, який з 2009 року видає Національна парламентська бібліотека України, – режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=2247>), «Посібники наукової бібліотеки, видані в Україні (1991 – 2005)» (науково-допоміжний ретроспективний бібліографічний покажчик, виданий 2011 року в 2-х частинах: Ч.1 – Режим доступу: [http://nplu.org/resources/nashi\\_vydannya/b-s-91-05-1.pdf](http://nplu.org/resources/nashi_vydannya/b-s-91-05-1.pdf) ; Ч. 2 – Режим доступу: [http://nplu.org/resources/nashi\\_vydannya/b-s-91-05-2.pdf](http://nplu.org/resources/nashi_vydannya/b-s-91-05-2.pdf) ). Серед видань Книжкової палати України варті уваги бібліографічні покажчики «Літопис журнальних статей», «Літопис авторефератів дисертацій», «Літопис рецензій», «Нові видання України: Видавничий бібліографічний покажчик книг та брошур». З 1995 року Інститут проблем реєстрації інформації та Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського видають реферативний журнал «Джерело» в чотирьох серіях, одна з яких – «Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво».

Рекомендуємо звернутися до посібника В. В. Власенка «Сучасна українська літературна мова: Бібліографічний покажчик (Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – 508 с. – Режим доступу: [http://eprints.zu.edu.ua/13659/1/Vlasenko\\_bibliografija.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/13659/1/Vlasenko_bibliografija.pdf)). Це систематизований список лінгвістичної літератури за такими темами: «Словники. Довідники», «Підручники. Посібники. Збірники вправ», «Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. Історія мови»,

«Діалектологія. Етнолінгвістика», «Лексика. Фразеологія. Етимологія. Ономастика», «Лексикографія», «Графіка. Орфографія», «Фонетика. Орфоепія. Фоностилїстика», «Словотвір. Морфеміка», «Морфологія», «Синтаксис. Пунктуація», «Лінгвостилїстика. Мова творів письменників. Лінгвістичний аналіз тексту», «Теорія і практика перекладу».

Є бібліографічні покажчики певного періодичного видання, наприклад: Бібліографічний покажчик журналу «Дивослово 1994 – 2010 рр. – Київ, 2012 (режим доступу: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2016/04/POKAZCYK.pdf>).

Можна звернутися також до бібліографічних покажчиків, присвячених окремим розділам українського мовознавства:

- ономастиці (Українська ономастика: бібліографічний покажчик / Інститут української мови НАН України. – Київ, 2013. – 364 с. –

Режим доступу:

<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department6/Documents/biblioteka-ukrajinskoji-onomastyky.pdf> );

- діалектології (ЗАКАРПАТСЬКИЙ діалект: бібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т»; І. В. Сабадош, О. Ф. Миголинець, О. Д. Пискач ; відп. ред. І. В. Сабадош. – Ужгород : Говерла, 2009. – 134 с.; З ІСТОРИЇ дослідження східнополіських говірок : каталог / уклад. : Н. П. Дейниченко, Л. І. Дорошенко, В. М. Куриленко, Д. А. Мареев ; М-во освіти і науки України, Глухів. держ. пед. ун-т ім. О. Довженка, каф. укр. мови. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2009. – 31 с.; Москаленко А. А., Терлецька В.М. Бібліографічний покажчик з української діалектології / А. А. Москаленко, В. М. Терлецька. – Одеса, 1966);

- лексикології та лексикографії (Москаленко А.А., Терлецька В.М. Лексика. Лексикологія. Лексикографія / А. А. Москаленко, В. М. Терлецька. – Одеса, 1973; Кульчицька Т. Українська лексикографія XIII – XX ст.: Бібліографічний покажчик / Т. Ю. Кульчицька. – Львів, 1999. – 359 с.; Лексикологія та лексикографія української мови: науково-допоміжний

бібліографічний покажчик / Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»; упоряд. О. А. Дікунова; за ред. Г. М. Віняр. – Кривий Ріг, 2013. – 71 с. – Режим доступу: <http://refos.in.ua/ukrayinsekoyi-movi-naukovo-dopomijnij-bibliografichnij-pokajch.html?page=2>);

- термінознавству та термінографії (Комова М. Українська термінографія 1948–2002: бібліографічний покажчик / М. Комова. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 112 с.);

- фразеології (Івченко А. О. Історія та етимологія української фразеології: Бібліогр. покажч. (1864–1998) / А. О. Івченко. – Харків, 1998. – 159 с.);

- методиці викладання української мови (В. Ващенко. Українська мова в школі: бібліограф. посібник / В. Ващенко. – Дніпропетровськ, 1999);

- історії мови (Мова – невмирущий скарб народу: Бібліограф. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2000. – 58 с.; Найкраща в світі – рідна мова: рекомендаційний бібліографічний покажчик. – Краматорськ: ДДМА, 2015. – 20 с.);

- культурі української мови (Культура української мови: бібліографічний покажчик літератури. – Умань, 2013. – 27 с. – Режим доступу:

[https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/3032/1/kultura\\_ukrayinskoyi\\_movi.pdf](https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/3032/1/kultura_ukrayinskoyi_movi.pdf)) тощо.

Скориставшись інформацією, одержаною від наукового керівника або виявленою самостійно на основі опрацювання енциклопедичних видань, підручників, покажчиків тощо, про найвідоміших лінгвістів, які досліджували відповідну проблему, можете звернутися для пошуку наукових розвідок цих вчених до спеціальних покажчиків, які містять список їхніх друкованих праць.

Таких видань є багато, зокрема, це покажчики друкованих праць вчених

певного закладу за відповідний період, наприклад:

- щорічний бібліографічний показчик «Друковані праці Національного університету «Львівська політехніка» (випуски 2001 – 2014 рр.);

- Бібліографічні показчики друкованих праць співробітників Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за 1944–2013 роки (видані вісьмома випусками);

- Бібліографічний показчик / укл. О. Д. Закривидорога, Є. Ш. Калочай, Ю. В. Костю, Л. О. Мельник. – Ужгород, 1991;

- Вчені кафедри слов'янської філології / ЛДУ ім. І. Франка. Наук. б-ка. Уклад. Л. Панів. – Львів, 1998. – 124 с. (Біобібліограф. вчених університету) тощо.

Також корисними є показчики праць окремих науковців, наприклад:

- *Oculus vitae saepeientia*: бібліогр. до 60-річчя проф. Ніни Гуйванюк / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича; упоряд.: О. В. Кульбабська, Ю. М. Пацаранюк. – Чернівці, 2009. – 86 с. (Біобібліографія видатних учених);

- Василь Васильович Грещук: бібліогр. показч.: (до 60-річчя від дня народж.) / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, Наук. б-ка; упоряд. О. Б. Гуцуляк ; відп. ред. М. В. Бігусяк. – Івано-Франківськ, 2009. – 35 с. (Серія «Вчені Прикарпатського національного університету»);

- Володимир Олександрович Горпинич: Бібліограф. показч. /Уклад.: А. А. Лучик, В. В. Лучик. – Дніпропетровськ, 2003. – 157 с.;

- Галина Прокопівна Їжакевич: біобібліографія / Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України; упоряд. І. А. Синиця. – Київ: Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2009. – 90 с. (Серія «Біобібліографія вчених України»);

- Іван Романович Вихованець: Біобібліограф. до 70-річчя / НАН України; Донец. нац. ун-тет. – Донецьк, 2005. – 68 с.;

- Іларіон Свенціцький: біобібліогр. показч. / М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Наук. б-ка; уклад. Л. Панів. – Львів, 2008. – 678 с.;

- Лев Полюга: біобібліографічний покажчик / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Державний ун-тет «Львівська політехніка». – Львів, 2000. – 88 с. (Біобібліографія вчених Львівської політехніки»);

- Ніна Федорівна Клименко: біобібліографія / Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України; підгот.: Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Ю. В. Романюк. – Київ: Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2009. – 55 с. (Серія «Біобібліографія вчених України»);

- Ярослава Закревська: бібліографічний покажч. / Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1997. – 69 с.

Видані також бібліографії праць С. П. Бевзенка, Л. А. Булаховського, О. Горбача, Л. Л. Гумецької, Й. О. Дзендзелівського, Я. В. Закревської, А. Ю. Кримського, В. В. Німчука, О.О. Потебні, Ю. Редька, В. Сімовича, П. П. Чучки та інших українських мовознавців.

Інтернет розширив можливості швидкого пошуку відповідної літератури, проте важливо правильно використовувати електронні ресурси. Необхідно пам'ятати, що не можна використовувати анонімні матеріали з інтернету. Покликаючись на інформаційні інтернет-джерела, обов'язково вказуємо не тільки мережеву адресу сайту, а і його належність, джерела, з яких була запозичена інформація, представлена на сайті. Радимо звернутися до **електронних ресурсів** (електронних каталогів, довідково-інформаційних ресурсів, бібліотек), серед яких:

- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/>). На сайті цієї бібліотеки можна, зокрема, знайти автореферати дисертацій, у тому числі не тільки за точними даними, а й за ключовими словами, наукову періодику України (журнали, вісники тощо). Також подано низку покликів на інші електронно-інформаційні ресурси;
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (<http://nplu.org/>);

- Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка (<http://library.lnu.edu.ua/bibl/>);
- Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (<http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/golovna2/>);
- ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА "УКРАЇНІКА" (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>). Це національний довідково-інформаційний та документальний ресурс архівних, рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або інших державах;
- Український мовно-інформаційний фонд НАН України (<http://www.ulif.org.ua/>), який містить, зокрема, архів журналу «Мовознавство» (<https://movoznavstvo.org.ua/>);
- Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України (<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/258>). На цьому сайті, серед іншого, є електронні версії журналів «Українська мова», «Мовознавство», «Культура слова», «Лексикографічний бюлетень», «Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи», «Термінологічний вісник»;
- Електронна бібліотека Інституту української мови НАН України (<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Pages/default.aspx>). Містить архіви періодичних видань «Українська мова», «Культура слова», «Лексикографічний бюлетень», «Термінологічний вісник», «Студії з ономастики та етимології», індивідуальні, колективні монографії вчених інституту та збірники наукових праць;
- Internet Archive (<https://archive.org/index.php>);
- Електронна бібліотека української літератури Торонтського університету (Канада) (<http://sites.utoronto.ca/elul/Main-Eng.html>);
- ERIC (Інформаційний центр навчальних ресурсів) (<https://eric.ed.gov/>);

- Бібліотека Пенсильванського університету  
(<http://onlinebooks.library.upenn.edu/>);
- Львівський національний університет імені Івана Франка. Філологічний факультет. Зверніться до особистих сторінок викладачів, а також на сторінці Видання  
(<http://philology.lnu.edu.ua/research/vydannya>) можете за відповідними покликами знайти архіви номерів періодичних наукових видань «Вісник Львівського університету. Серія філологічна», «Мова і суспільство»;
- Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (<http://philology.knu.ua/>). На сайті можна знайти архіви видань цього навчального закладу, зокрема збірників «Мовні і концептуальні картини світу», «Українське мовознавство», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика», «Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика», «Studia Linguistica», «Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики» тощо;
- Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Бібліотека (<http://www.inmo.org.ua/library.html>). Можна знайти у різних форматах словники та монографії, які видані інститутом;
- Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки» (<http://phil.duan.edu.ua>);
- Наукова бібліотека Чернігівського національного технологічного університету. На сайті подано список українських видань у галузі філологічних наук у вітчизняних та міжнародних наукометричних, реферативних базах даних із відповідними покликами  
([http://library2.stu.cn.ua/na\\_dopomogu\\_naukovcyu/ukrainsjki\\_fahovi\\_vidannya\\_v\\_mizhnarodnih\\_bazah\\_danih/filologiya\\_naukovi\\_fahovi\\_vidannya\\_uk](http://library2.stu.cn.ua/na_dopomogu_naukovcyu/ukrainsjki_fahovi_vidannya_v_mizhnarodnih_bazah_danih/filologiya_naukovi_fahovi_vidannya_uk)



[raini u vitchiznyanih ta mizhnarodnih bazah danih/](#));

- Хронологія мовних подій в Україні: зовнішня історія української мови (<http://movahistory.org.ua/index.php>). Можна знайти електронні копії випусків «Вісника Інституту української наукової мови» (1928 і 1930 років), праць Ю. Шевельова, правописів та праць з історії правопису, низки словників ХІХ століття, деяких підручників;
- Лінгвістичний портал «Мова.info» (<http://www.mova.info/>). Розміщено публікації з різних розділів мовознавства, електронні словники;
- Ізборник (<http://izbornyk.org.ua/>). Можна знайти низку наукових праць з мовознавства, деякі підручники, староукраїнські граматики, історичні та етимологічний словники, Словник мови Шевченка тощо;
- Читиво: електронна бібліотека (<http://chtyvo.org.ua>);
- Літера (<https://litera-ua.livejournal.com/1585.html>).

Літературу доцільно записувати на окремі картки (можна робити їхні електронні версії), зазначаючи прізвище та ініціали автора, назву монографії, збірника статей чи окремої статті, місце і рік видання, назву видавництва чи журналу та кількість сторінок.

*Послідовність запису в картці:*

1. Прізвище та ініціали автора (авторів, якщо їх кілька).
2. Назва праці (записується з нового рядка без скорочень).
3. Вихідні дані (місто видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок; для періодичних видань – назва, рік видання, номер, сторінки).

Наприклад:

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 296 с.
--

Русанівський В. М.

Мова в системі культурних цінностей / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 1987. – №5. – С. 3–7.

Склад і структура термінологічної лексики української мови / А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько та інші. – К.: Наукова думка, 1984. – 194 с.

Доцільно також зазначати бібліотечні шифри, під якими подано праці в каталозі. Це дозволить значно зекономити час і не доведеться щоразу під час замовлення книги звертатися до каталогу.

Якщо знаходите електронну версію, то обов'язково вказуєте режим доступу, що допоможе швидко знайти ще раз відповідне джерело та правильно оформити це джерело в списку використаної літератури та в покликах. Наприклад:

Бабич Н. Причини, наслідки і «перспективи» вульгаризації сучасного мовлення // Мова і суспільство. – 2010. – Вип. 1. – С. 141–148. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sociolinguistics.lnu.edu.ua/ua/issues/01/17.pdf>

Кількість опрацьованих джерел не лімітована для курсових робіт. Необхідно на такому рівні вивчити наукову літературу з досліджуваної проблеми, щоб мати змогу розв'язати поставлені завдання і досягнути визначеної мети.

Після вивчення бібліографії треба укласти її картотеку: упорядкувати літературу в алфавітному порядку, а також систематизувати її відповідно до основної проблематики роботи. Відтак опрацювати дібрану літературу, виділити головну думку й основні положення книги чи статті, провести їхній

аналіз та осмислення, ознайомитися з методами, формами та прийомами, які можна використати в написанні власної роботи. Читаючи наукові праці, з'ясовуйте незрозумілі слова, терміни, звертаючись до словників (насамперед лінгвістичних термінів). Усе це дасть вам змогу сформувати каркас знань з досліджуваної проблеми, на який зможете «нанизувати» нові думки.

Звичайно, використовують не всю інформацію, що міститься в певній праці, а тільки ту, яка безпосередньо стосується досліджуваної проблеми. У процесі опрацювання наукової літератури необхідно робити відповідні нотатки, записи у вигляді плану. Нотатки можуть мати вигляд вільного переказу ідей і думок, висвітлених у науковій праці, а можуть бути дослівними, тобто цитатами. Передавати цитату треба повністю, не обривати, тобто не опускаючи такої частини, без якої зміст цитованого може бути викривленим чи недостатньо зрозумілим. Не можна виривати окремі фрази з контексту, перекручувати чужі висловлювання, переінакшувати їх відповідно до своєї концепції. Роблячи нотатки, обов'язково точно переписуйте бібліографічні дані опрацьовуваного джерела, щоб, покликаючись у тексті на джерело інформації, не витратити час на пошуки таких даних. Цитатами слід користуватися уміло. Не можна зловживати ними, а треба використовувати тоді, коли необхідно зіставити суперечливі погляди або зробити покликання на думку авторитетного вченого.

Нотатки рекомендуємо робити не в зошиті, а на картках чи окремих аркушах тільки з одного боку. Можна також такі нотатки робити в електронній версії окремими файлами. Пізніше це допоможе їх тематично згрупувати, об'єднати за хронологією розвитку ідей, за спільними чи відмінними ознаками тощо. На тих аркушах, де занотовуєте теоретичний матеріал, слід залишати поля для позначень, де саме (у якому розділі курсової роботи) варто використати певну цитату. Ці позначки пізніше допоможуть систематизувати теоретичний матеріал, ілюструвати його цитатами, прикладами тощо. Особливу увагу слід приділити проблемним питанням, спірним думкам, дискусіям.

Вивчаючи відповідну наукову літературу, обдумуйте знайдену інформацію, а не просто механічно переповідайте її. У цьому випадку власні думки, що виникли в процесі опрацювання літератури, стануть основою для дослідження. Доцільно відразу фіксувати власні міркування, аргументуючи власну точку зору. Такий підхід до роботи з літературою допоможе систематизувати та критично осмислити прочитане.

### **Збір фактичного матеріалу**

Фактичний матеріал найчастіше збирають паралельно з опрацюванням наукової літератури. Основними джерелами для дослідника є оригінальні тексти (художні, наукові, публіцистичні тощо), словники, анкетування, опитування інформаторів. Якщо тема стосується опису певної говірки, соціальних діалектів, молодіжного жаргону, дослідження топонімів, то на першому місці щодо важливості стоять аудіозаписи мовлення представників певних територій чи соціальних груп. Нерідко словниковий матеріал доповнюється текстовим і навпаки. Комбіноване використання джерел різних типів посилює достовірність одержаних результатів дослідження.

Для досліджень з граматики, лексики, історії української літературної мови варто скористатися **електронним ресурсом ГРАК** (Генеральний регіонально анотований корпус української мови. – Режим доступу: <http://uacorporus.org/>). Це велика структурована колекція художніх, публіцистичних, наукових текстів, а також текстів з інформаційних сайтів в інтернеті, з блогів у Facebook. Є окремий підкорпус творів усних жанрів (промови та інтерв'ю), залучено й окремі словники. Подано також перекладні тексти з 38 мов, найбільше – з англійської та російської. Загалом корпус охоплює період з 1818 р. до 2018 р. і містить понад 25 тисяч текстів близько 3850 авторів. Цю колекцію супроводжує програма, яка дає змогу шукати словоформи, сполучення слів, будувати власні підкорпуси, вибірки, сортувати знайдені мовні явища, одержувати різноманітну статистичну інформацію.

Ще одну інформаційно-довідкову систему «Корпус української мови» розміщено на лінгвістичному порталі «Мова.info» (режим доступу: <http://www.mova.info/>).

Зручно для дослідження використовувати *електронні версії словників*, які розміщені на таких електронних ресурсах:

- УКРЛІТ.ORG (<http://ukrlit.org/slovyk>). За вказаним покликом можна знайти Тлумачний он-лайн словник української мови, що об'єднує слова та словосполучення з різних словників, а також окремо «Словник української мови» в 11-ти томах; «Словарь української мови» Б. Грінченка та «Знаки української етнокультури: Словник-довідник» В. В. Жайворонка;
- Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970—1980) (<http://sum.in.ua/>);
- УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ON-LINE (<http://services.ulif.org.ua/expl/entry/search/слово>). Розміщено електронну версію Словника української мови в 20-ти томах (томи 1-8);
- Словник української мови Б. Грінченка (<http://hrinchenko.com/>);
- Ізборник. На цьому електронному ресурсі подано низку словникових статей з енциклопедії «Українська мова» (<http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>).

До цілої низки словників дають доступ такі електронні ресурси:

- «Словари онлайн» (<https://slovaronline.com/>);
- Інтернет архів ([https://archive.org/details/booksbylanguage\\_ukranian](https://archive.org/details/booksbylanguage_ukranian));
- Словники України онлайн (<http://rozum.org.ua/>);
- Словопедія (<http://slovopedia.org.ua/>).

На лінгвістичному порталі «Мова.info» (<http://www.mova.info/>) розміщені електронні словники, зокрема такі: Граматичний словник української мови (словозміна), Словник порівнянь, Словник українських прийменникових колокацій, Тезариус з лінгвістичної термінології, Лінгвістична енциклопедія, Семантичний словник української мови, Словник українських предикативних колокацій.

Можна також завантажити електронні копії паперових версій словників за такими покликами:

- <https://nmetau.edu.ua/file/126.pdf> (Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів / С. П. Бибик, Г. М. Сюта. – Харків: Фоліо, 2006. – 623 с.);
- Ізборник (<http://izbornyk.org.ua/>). Можна завантажити етимологічні та історичні словники, «Словник мови Шевченка» (Київ, 1964), «Малоруськи-німецький словар» Є. Желехівського (Львів, 1886);
- Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України. Бібліотека (<http://www.inmo.org.ua/library.html>). Є можливість завантажити у різних форматах більше 20-ти словників, виданих інститутом;
- Гуртом (<https://toloka.to>). Можна завантажити більше 50 словників;
- Читиво: електронна бібліотека (<http://chtyvo.org.ua>).

Для аналізу стилю автора треба брати найповніші видання, а особливо, якщо є така змога, рукописи, що дає змогу аналізувати саме авторський стиль без редакторських правок.

Якщо робота передбачає аналіз тексту твору письменника, то спочатку потрібно:

- 1) уважно прочитати твір, заглибитися в його зміст;
- 2) знайти мовні явища, що будуть досліджуватися, і виписати їх на картки, обов'язково зазначаючи сторінку тексту;

3) за відповідними словниками пояснити ці мовні явища, паспортизувати словникові статті у відповідні картки.

Приклади з текстів треба читати, добирати й виписувати якнайуважніше. Кожний приклад фіксують окремо: речення, словосполучення – на окремій картці, текст – на окремому аркуші, тобто збирається картотека прикладів. Для зручності картки краще виготовляти з цупкого паперу розміром не більше половини аркуша шкільного зошита й не менше 10 на 12 см. Можна зробити й електронні версії карток.

### ***Вимоги до карткування:***

1. Мовні факти (слова, словосполучення) треба подавати в мінімальному контексті – реченні, іноді для правильного визначення мовного явища слід фіксувати ширший контекст – кілька речень.

2. Необхідне слово, словосполучення чи конструкцію обов'язково виділяють (іншим кольором, шрифтом, підкреслюють).

3. На кожній картці зазначають сторінку, на якій виписане явище подано у творі. Назва твору, його бібліографічні дані подають у вступі й у списку використаних джерел. Якщо мовний матеріал виписують з різних джерел, на картці зазначають назва твору й сторінку (за твором одного автора) чи прізвище, назва твору й сторінку (за творами кількох авторів).

4. Під час карткування треба дотримуватися абсолютної точності: не можна скорочувати слова, переставляти, замінювати іншими; необхідно дотримуватися авторської пунктуації, розрядки (якщо така є).

5. Якщо аналізоване мовне явище знаходиться в дуже великому за обсягом реченні, то під час переписування на картку його можна скоротити, позначивши трьома крапками місце розриву, пропуску. Але таке скорочення можливе за умови, якщо зміст скороченого речення буде достатнім для осмислення необхідного мовного факту.

Зворот картки використовуємо для з'ясування лексичних значень слів, для опису мовних явищ, власних коментарів.

## Приклади карток

Тема: «Кольороназви в романі В. Підмогильного «Місто»»

Сірий  
Довгі рукава її сірої блузки були миліші йому за голі  
руки інших...

с. 23

Зворот картки:

Сірий, а, е – 1. колір, середній між білим і чорним;  
барва попелу.

СУМ в 11-т., т. IX, с. 229

Тема: «Кольороназви у творах М. Коцюбинського і М. Хвильового»»

Сірий  
... а потім їх ховали в той ранок, у холодний, і дні  
йшли сірі, сірі – мабуть, того холодний.

Хвильовий М. Редактор Карк, с. 29

Зворот картки

Сірий, а, е – 2. Хмарний, похмурий (про погоду,  
ранок, день і т. ін.).

СУМ в 11-т., т. IX, с. 229

Тема: «Прикладки в поезії Ліни Костенко»»

Кошлата потороча

Старезні пні, кошлаті поторочі, літопис тиші  
пишуть у траві.



Зворот картки:

прикметник + іменник

Потороча, і розм. – те саме, що привид 1, 2

СУМ, т. VII, с. 419

привид – 1. // фольк. Персонаж народних казок, легенд. який уособлює дух померлого.

2. Неясні, ледве окреслені контури чого-небудь.

СУМ, т. т. VII, с. 571

Кошлатий, а, е – перен. З густим віттям, рясним листям і т.ін., що нерівно виступають, стирчать.

СУМ, т. т. IV, с. 316

Тема: «Неповні речення в романі «Маруся Чурай»

Немає щастя, – можна жити без

с. 118

Зворот картки

контекстуально-неповне, пропущено додаток (щастя),  
односкладне

Тема: «Складні речення в романі «Шрами на скалі» Р. Іваничука»

Повітря пахне вогкою глицею, високі лисинки  
прозрівають цяточками вогнів, *але* поки що не чуто  
святкового гомону й пісень.

с. 4

## Зворот картки

[...], [...], але [...].

з безсполучниковим і сполучниковим сурядним

Після цього починаємо роботу з картотекою. На основі опрацьованої наукової літератури необхідно обрати спосіб аналізу матеріалу, відповідну класифікацію і за нею систематизувати відібраний матеріал. Наприклад, зібраний лексичний матеріал можна класифікувати за тематичними чи лексико-семантичними групами, можливі також етимологічні дослідження; здійснюють структурний аналіз лексем, термінів, синонімів, неологізмів тощо, тобто з різних аспектів вивчають та аналізують певний мовний матеріал. Основною метою таких студій є не тільки глибокий і всебічний аналіз мовних одиниць, а й визначення їхніх функцій у текстах різних стилів і жанрів.

Якщо праця стосується опису говірки, мікротопонімії, мовлення певної вікової чи соціальної групи тощо, то спочатку потрібно зробити аудіозаписи мовлення носіїв певного територіального або соціального діалекту. На касеті мають бути зафіксовані дані про інформатора (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, освіта), запитання до нього і відповіді інформатора. Швидше і краще зібрати потрібні мовні факти допоможе заздалегідь складений питальник.

Після того, як аудіозаписи зроблені, треба їх розшифрувати, тобто записати фонетичною транскрипцією. Аналіз цих записів дає змогу виявити характерні риси діалектного мовлення. Для того, щоб оптимізувати процес обробки одержаних матеріалів, доцільно використати метод карткування (про методикау збору діалектного матеріалу та його опрацювання детальніше див. Рекомендована література, позиція 2) .

Необхідно ретельно відбирати й опрацьовувати мовні факти, ні за яких

умов не допускати їх перекручення. Узагальнення й висновки повинні випливати з конкретного аналізу фактичного матеріалу.

Висвітлення в тексті роботи зібраного мовного матеріалу зумовлено тим, що теми дослідницького характеру потребують повної характеристики прикладів. Тому картотеку здебільшого використовують у роботах повністю. Кожне теоретичне положення має бути підтверджене фактичним матеріалом. Для цього треба добирати речення, що яскраво ілюструють певне мовне явище. Таку ілюстрацію в тексті курсової роботи подають з абзацу, мовне явище підкреслюють або виділяють іншим шрифтом, а після речення в дужках подають поклик (див. Додаток V). Якщо прикладів на окреме положення є надто багато, то подають 5-7 мовних одиниць, а решту карток підраховують і в роботі зазначають їхню кількість. Увесь фактичний матеріал можна подати у додатках у вигляді таблиць, покажчиків, словників тощо.

### **Процес і техніка написання курсової роботи**

Оскільки ви не маєте досвіду наукової роботи, то вам потрібно навчитися систематично працювати над текстом: обдумати, писати, шукати різні варіанти, переробляти написане.

Писати курсову роботу треба за планом (у роботі позначають словом ЗМІСТ), щоб уникнути непослідовності викладу думок, хаотичності в розкритті й розвитку теми, відсутності логічних зв'язків між частинами тексту, запобігти прогалинам у міркуваннях і недоречним повторенням. План дає чітку, ясну перспективу всієї творчої праці.

На початку роботи складають первинний варіант плану, що охоплює вузлові питання, яким будуть підпорядковані теоретичний матеріал, узагальнення та приклади. Цей варіант має форму простого плану. У процесі реферування літератури і збирання фактичного матеріалу план удосконалюють; більш помітним стає зв'язок розділів і підрозділів, пунктів і підпунктів, їх співвіднесеність. Це вторинний варіант плану: складний,

розгорнутий, за яким пишуть курсову роботу в першій редакції. Чим він буде ширший і конкретніший, тим ясніше розкриватиме загальний зміст курсової роботи та її цілеспрямованість. Після написання роботи в останній редакції розгорнутий план можна до певної міри скоротити, згорнути (якщо в цьому є потреба). Це його третій і остаточний варіант.

Працюючи над якимось частковим питанням чи розділом, обов'язково визначайте його зв'язок з цілим дослідженням, з проблемою, яку вивчаєте.

Після вивчення сучасного стану проблеми, збору фактичного матеріалу вибирають й уточнюють спосіб вирішення поставлених завдань. Під час роботи над обраною темою можуть виникнути нові аспекти проблеми, які потребують додаткового аналізу, тому первісний план роботи зазнаватиме змін, що, у свою чергу, викликатиме необхідність уточнення проблематики дослідження і відповідно його структури.

Оформлюючи результати дослідження, враховуємо особливості наукового стилю мови, головною рисою якого є об'єктивність. Зміст і результати наукового дослідження необхідно викладати стисло, логічно й аргументовано, уникати загальних слів, бездоказових тверджень, невиправданої тавтології. До мовної надмірності слід віднести й уживання без потреби іншомовних слів, які дублюють українські й тим самим невиправдано ускладнюють вислів.

Обов'язковою вимогою об'єктивності викладення матеріалу є також вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу, що передбачає відповідні поклики.

Норми наукової комунікації суворо регламентують характер викладення наукової інформації. Зараз в рамках наукової спільноти існує неписане правило, коли автор наукової роботи виступає в множині та замість „я” використовує займенник “ми”, що дозволяє йому відобразити свою думку як точку зору певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. Тим більше це стосується молодих дослідників, що пишуть свою роботу під керівництвом досвідченого науковця, який завдяки своїм порадам щодо

концепції, плану, структури роботи, інтерпретації мовних фактів, конкретним правкам готового тексту стає своєрідним співавтором роботи. Саме тому рекомендуємо вживати в праці авторське “ми”, а також відповідні вислови, зокрема *на нашу думку, наше бачення, ми довели* тощо. Використовують також безособові форми (*доведено, виявлено*) та форму викладу від третьої особи (*автор вважає*).

## **СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ**

Традиційно структура наукової роботи містить такі компоненти:

**ВСТУП;**

**ОСНОВНА ЧАСТИНА**, що складається з окремих **РОЗДІЛІВ** та підрозділів;

**ВИСНОВКИ;**

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.**

Можливі також

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ;**

**ДОДАТКИ.**

**ЗМІСТ** розміщують відразу після титульної сторінки роботи із зазначенням початкової сторінки. Він може бути оформлений як простий чи розгорнутий план (зразок оформлення **ЗМІСТУ** подано в Додатку II).

### **Вступ**

Починати написання роботи треба зі вступу. Однак практика показує, що вступ у процесі роботи над текстом і після завершення роботи часто потрібно переробити, доопрацювати.

Вступ є своєрідним показником роботи студента; він виявляє, чи достатньо зібрано матеріалу, чи добре продуманий план, чи може студент

досягти певного наукового рівня. У вступі не повинно бути невмотивованої патетики, пишних фраз, голої публіцистики, а також і великої кількості або довгих цитат.

У вступі обґрунтовують актуальність, новизну, мету, завдання, джерельну базу, методи та структуру дослідження.

Поняття *актуальність* означає корисність, доцільність розробки теми для сучасної науки. Обґрунтовуючи актуальність, вказуємо ступінь внеску в розробку конкретної проблеми тих учених, хто займався нею раніше. Необхідно зробити короткий огляд наукової літератури з обраної теми, наголосивши на тих проблемах, які вже були вивчені, частково розкриті або ж зовсім не досліджені попередниками. Цей огляд не обов'язково має бути вичерпним, тому автор може зазначити, що розмова про деякі праці продовжиться в основному тексті його роботи.

Актуальність дослідження зумовлюється різними чинниками, зокрема соціальним замовленням, практичними завданнями мовознавства, необхідністю поглибленого вивчення певних процесів чи явищ, недостатнім рівнем розробки окремих аспектів наукової проблеми. Висвітлення актуальності повинно стосуватися проблем дослідження, його наукового значення. Стан розробки теми розкривають, подаючи короткий огляд найбільш цінних та актуальних робіт із вказівкою на проблеми, що в них висвітлено. Такий огляд не повинен бути підготовлений у формі звичайного переліку всіх відомих джерел чи спеціальних праць, тобто він не може мати характеру простого бібліографічного представлення літератури. Неприйнятним є також механічне переповідання змісту (у формі резюме) основних праць, які дотичні до тематики наукової роботи.

Тож, щоб висвітлити актуальність дослідження, достатньо в межах однієї сторінки коротко викласти сутність проблеми, стан її вивчення в сучасній лінгвістиці, доцільність пропонованої праці, нові аспекти (порівняно з відомими) розв'язання поставленої проблеми. Для цього складається стислий огляд літератури з теми дослідження, у якому

обґрунтовується, що досліджувана проблема ще не вивчена чи маловивчена, розкрита лише частково або розкривалася не в тому аспекті. Варто послуговуватися такими словами й словосполученнями: *набуває першочергового значення, помітно (значно) зріс інтерес, значну увагу приділяють, особливу увагу привертають, користується посиленою увагою, однією з найважливіших проблем є* тощо.

Не знайшовши у доступній вам літературі потрібних відомостей, не поспішайте робити висновок про те, що ніхто не описував певне мовне явище, обов'язково проконсультуйтеся про це з науковим керівником. Такий висновок можна робити тільки після ретельного і всебічного вивчення наукової літератури.

Від формулювання наукової проблеми і доведення, що певні аспекти ще не достатньо досліджені, логічно перейти до формулювання мети роботи та завдань, які вирішуватимуть відповідно до поставленої мети.

**Мета** – це результат, на досягнення якого спрямоване все дослідження. Її формулюють лаконічно, але повно. Мета може бути пов'язана

- з виявленням нових властивостей, ознак певного явища;
- з аналізом нового мовного матеріалу;
- з новим підходом до вже відомих мовних фактів.

Ключовими словами у формулюванні мети виступають або дієслова в неозначеній формі (*дослідити, описати, здійснити, вивчити, розкрити* тощо), або відповідні віддієслівні іменники (*дослідження, опис, вивчення, розкриття* тощо). Оскільки мета – це поняття ширше, ніж завдання, тут часто вживають такі означення: *комплексний, всебічний (комплексний аналіз, всебічне дослідження, вивчення)*.

**Завдання** роботи, конкретизуючи загальну її мету, чітко позначають етапи наукового пошуку в досягненні цієї мети. Вони включають аналіз наукової літератури, що стосується досліджуваної проблеми, збір та аналіз фактичного матеріалу, виявлення його характерних ознак та властивостей і на цій основі відповідну класифікацію, визначення параметрів

функціонування явищ, характеристику аспектів сучасних шляхів вирішення певної наукової проблеми, експериментальну перевірку пропонованої системи засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми тощо. Формулювати завдання роботи зручно за допомогою таких дієслів: *з'ясувати, виявити, описати, показати, сформулювати, висвітлити, здійснити, проаналізувати, простежити, розробити* та ін. Кожне положення краще виділити абзацом.

Приклади формулювання мети та завдань курсової роботи наведено у Додатку III.

У вступі також обов'язково зазначають використані в роботі методи. **Метод** – це спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільства, це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Вибір конкретних методів пов'язаний з метою та завданнями дослідження й характером фактичного матеріалу. Правильно обраний метод значною мірою визначає результативність дослідження, тож саме науковий керівник допоможе вам визначити доцільність використання відповідних методів.

Під час виконання курсової роботи використовують і загальнонаукові методи (індукція і дедукція, різні види аналізу, синтез, зіставлення, порівняння, класифікації, типологізації тощо), і спеціально-лінгвістичні, серед яких можна виділити такі:

- *описовий* (планомірний опис мовних одиниць, їх систематизація, з'ясування особливостей будови й функціонування на певному етапі розвитку мови);
- *зіставний* (порівняння двох чи більше мов з метою пізнання їх подібності й відмінності);
- *історичний* (дослідження процесу розвитку мови, усіх її структурних рівнів, змін, зіставлення структурних елементів, які змінюються; встановлення внутрішньомовних і позамовних причин цих змін);



- *порівняльно-історичний, або компаративний, лінгвогенетичний* (порівняння фактів розвитку мови на різних етапах її історичного розвитку; порівняння фактів розвитку двох чи кількох мов або їхніх діалектів);
- *структурний метод* (пізнання мови як цілісної структури, елементи і частини якої співвіднесені й пов'язані системою лінгвальних відношень); цей метод спрямований на вивчення внутрішньої організації мовної системи;
- *метод лінгвістичної географії, або ареальний* (сукупність прийомів, сутність яких полягає в картографуванні мовних (діалектних) явищ); з допомогою цього методу визначають та інтерпретують просторове розміщення мовних явищ;
- *дистрибутивний* (дослідження мови на основі оточення (розподілу) окремих одиниць у тексті);
- *трансформаційний* (визначення синтаксичних і семантичних подібностей та відмінностей між мовними об'єктами через подібності й відмінності в наборах їх трансформацій);
- *компонентний аналіз* (виділення в лексичній одиниці складових елементів здійснюється шляхом зіставлення її з іншими одиницями, які мають з нею семантичну спільність);
- *соціолінгвістичні методи* (це синтез лінгвістичних і соціологічних процедур; серед них виділяють методи польового дослідження (анкетування, інтерв'ювання, а також безпосереднє спостереження, експериментування тощо) і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу (обробка інформації);
- *психолінгвістичний метод* (в основі методу лежить розуміння мови як системи, мовлення як мовленнєвої діяльності, що уможливорює звернення до мовця як до експерта, здатного оцінювати мовні факти та мовленнєві процеси; цей метод передбачає обробку й аналіз мовних чинників або навчально-виховного процесу та його учасників, які

можна одержати від інформантів у результаті спеціально організованих експериментів);

– *статистичні та лінгвостатистичні методи* (це математичні, кількісні методи, спрямовані на розкриття закономірностей функціонування одиниць мови в мовленні, а також встановлення закономірностей будови тексту, на розрізнення того, що в мові визначається правом вибору мовця, а що зумовлене її іманентною структурою, і як ці чинники співвідносяться між собою; до цих методів належить і *стилостатистика* – визначення й характеристика стилістичних особливостей окремих творів або мови письменників через кількісні відношення використаних мовних елементів) тощо.

Більш детально про методи та прийоми наукового дослідження див.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА позиції 1,7, 8, 9, 11, 14, 15.

У курсовій роботі вказують також об'єкт та предмет дослідження.

**Об'єкт** дослідження – це загальна сфера наукового пошуку, процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення.

**Предмет** дослідження – це окремі властивості, боки, відношення об'єкта, той аспект проблеми, який розглядають відповідно до мети в теоретичному і практичному планах.

Об'єкт і предмет співвідносяться між собою як загальне і часткове.

Приклади формулювання об'єкта та предмета дослідження наведено в Додатку III.

Також може бути зазначене практичне значення дослідження, яке полягає в реальному використанні результатів дослідження на практиці.

Якщо ви виступали за результатами свого дослідження на наукових конференціях або маєте відповідні публікації, то про це також вказуєте у вступі.

Наприкінці вступу описують *структуру* курсової роботи, зокрема зазначають, що робота складається зі: вступу, ... розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Можна також коротко охарактеризувати

принципи розміщення матеріалу і напрям висвітлених тем у кожному розділі, аргументувати вибір композиції своєї праці.

Орієнтовний обсяг вступу – 3–5 сторінок (приклад ВСТУПУ поданий у Додатку IV).

### **Розділи курсової роботи**

Основу курсової роботи становить текст, у якому викладаєте свої міркування, пропонуєте власні погляди на проблему дослідження, здійснюєте аналіз мовних явищ, зіставляєте факти, узагальнюєте досліджувані явища. Основна частина складається з 2-3 розділів, у яких можливі підрозділи, параграфи, пункти, підпункти тощо. Кожний розділ починають з нової сторінки.

Заголовки розділів мусять бути науково чіткі, зрозумілі. У своїй роботі ви повинні домогтися єдності розділів, логічної послідовності тверджень, проблем. Кожен розділ – окрема наукова розвідка. Рекомендуємо складати до кожного розділу “автономний” план, план лише для себе. Таке “подвійне” планування полегшує оперування зібраними фактами, сприяє повнішому їх охопленню.

Основна частина містить теоретичні і практичні розділи. **Кожен розділ, а також підрозділ** повинен мати свою **назву**, яка передаватиме його зміст. Дібраний **заголовок** має бути коротким, але не надмірно, адже чим коротший заголовок, тим він ширший за своїм змістом. Особливо небезпечні заголовки з одного слова, бо вони не дають змогу визначити зміст розділу. Однак не потрібно впадати в іншу крайність – максимально точно передавати зміст розділу в заголовку. Це призводить до розтягнення заголовка на кілька рядків, що утруднює його сприйняття. Також слід пам’ятати, що назви окремих розділів та підрозділів – це лише частини роботи, які **не повинні дублювати** тему роботи.

**Теоретичний розділ** містить аналіз й осмислення опрацьованої наукової літератури з теми дослідження, а також висновки, які спонукають

до дослідницьких розвідок.

У цьому розділі висвітлюємо історію питання та основні проблеми, які стосуються досліджуваної теми. У ньому важливо розкрити проблеми та різні шляхи їхнього розв'язання, запропоновані вченими, критично проаналізувати теоретичний матеріал, сформулювати основні напрямки досліджень. Ви повинні продемонструвати ґрунтовне ознайомлення зі спеціальною літературою, вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, виділяти суттєве, оцінювати зроблене раніше іншими дослідниками, визначати головне в сучасному стані дослідження теми. Матеріали треба систематизувати в певному логічному зв'язку й послідовності. Тому перелік праць та їхній критичний розгляд не обов'язково подавати в хронологічному порядку. Якщо в теоретичному розділі подана вся різноманітність думок, то це створює максимально сприятливі можливості для формулювання власної позиції щодо певної наукової проблеми. У цьому розділі також визначають термінологічну базу дослідження, формулюють та з'ясовують основні категорії.

Отож назва цього розділу повинна окреслювати основну ідею роботи, тому не радимо його називати занадто загально, як-от: «Огляд літератури з проблеми». Прикладами вдалого формулювання назви теоретичної частини дослідження є такі:

*«Проблеми основоцентричної дериватології»* (тема роботи – *«Український відприкметниковий словотвір»*, автор В. В. Грещук);

*«Ключові слова в системі досліджень художнього тексту»* (тема роботи – *«Функціонально-семантичні особливості ключових слів художнього тексту»*, автор В. М. Титикало);

*«Проблема аугментативно-пейоративного словотвору в східнослов'янському мовознавстві»* (тема роботи – *«Динаміка аугментативно-пейоративного словотворення українського іменника»*, автор В. Ф. Христенюк).

**Практичний розділ** містить опис та аналіз виявлених мовних явищ, опис виконаного дослідницького завдання, розробку науково-методичних

матеріалів тощо. На основі самостійних спостережень і вдумливого аналізу тих чи інших мовних фактів треба розвивати теоретичні положення і, можливо, висувати нові – свої, підтверджені прикладами.

Розподіл матеріалу за розділами має бути відносно рівномірним. Зміст розділів повинен точно відповідати темі роботи та повністю її розкривати. **Кожен розділ** закінчують **короткими висновками**, це т.зв. висновки “першого порядку”, тобто головні зі спостережень та результатів емпіричних досліджень чи аналітичних розробок, яким присвячено цей конкретний розділ. Висновки наприкінці розділу допомагають зробити проміжний підсумок, який є важливим чи як основа для розгортання подальших міркувань у наступному розділі, чи як важливий результат, що має цінність сам по собі, оскільки означає завершення окремого етапу в реалізації цілісного дослідницького задуму.

Ви повинні обов’язково покликатися на джерела, з яких взято матеріал, на окремі положення, ідеї чи висновки для розробки власної проблеми. Такі поклики дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність цитування певних наукових праць, повідомляють необхідну інформацію про них, допомагають з’ясувати їхній зміст, мову тексту, обсяг.

**Способи викладу** основної частини можуть бути різними: міркування, розповідь, опис. Окрім того, інколи один розділ можна викласти у формі міркування, інший – у формі розповіді чи опису тощо. Форма викладу залежить від теми й фактичного матеріалу роботи. Викладати матеріал необхідно стисло, логічно й аргументовано. Для аргументації своїх думок використовують і цитати. Цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім, бо це знижує рівень наукової праці: надмірне цитування створює враження компілятивної праці, а недостатнє – знижує наукову цінність викладеного матеріалу.

Теоретичні положення основної частини ілюструйте прикладами. Кількість ілюстрацій залежить від специфіки фактичного матеріалу. Мовні

факти, введені у текст викладу, треба виділяти – підкреслювати, виділяти іншим шрифтом чи розрядкою.

Не менш важливим є стиль викладу. Думки треба викладати ясно, точно, дохідливо, дотримуватися правильної будови речень, уникати одноманітних виразів, великих синтаксичних конструкцій, канцелярських зворотів, штампів, пишних фраз. Робота повинна бути грамотною. Навіть незначна кількість орфографічних чи пунктуаційних помилок може значно вплинути на оцінку роботи.

### **Висновки**

Ця композиційна частина займає небагато місця в тексті курсової роботи, проте за своїм значенням особливо важлива. Якщо у вступі ви мусите розкрити історію питання, спрогнозувати власні завдання, окреслити проблеми, порушені навколо досліджуваної теми, то у висновках – підсумувати результати дослідження.

Не можна висновки подавати як стислий чи розгорнутий переказ того, що зроблено в кожному розділі курсової роботи, або ж як звичайний перелік питань, проблем і т.п. Висновки повинні бути узагальненням всього, що ви дослідили, а не переказом давно відомих фактів. У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках отриманих результатів.

Отже, висновки – це послідовне, логічно струнке викладення отриманих підсумкових результатів та їх співвідношення із загальною метою і конкретними завданнями, сформульованими у вступі. Не можна загальні висновки підмінювати механічним складанням до купи висновків у кінці розділів, це повинно бути узагальнення вищого ступеня, разом з тим таке, яке випливає з аналізу конкретного мовного явища. Однак не буде помилкою чи недоречним повторенням, коли основні ідеї проміжних висновків (але не їхні деталі чи подробиці) будуть озвучені ще раз у загальних висновках до роботи, що ще раз засвідчить логічність, послідовність та вмотивованість побудови дослідження, а також

взаємопов'язаність її структурних елементів і, як наслідок, – отриманих результатів.

Здебільшого висновки подають у вигляді певної кількості пронумерованих абзаців, їхня послідовність визначається логікою побудови дослідження. Варто звернути увагу на головний сенс дослідження, отримані важливі наукові результати і ті нові завдання, які постали перед вами в результаті вивчення відповідної теми.

Висновки не потребують цитування чи повторення логічних побудов, які вже були розгорнуті в основній частині. У них не повинно бути зайвої аргументації, адже система аргументів мала бути повністю викладена в основній частині роботи.

Висновки повинні займати 3-6 с. (зразок поданий у Додатку VI).

### **Список використаної літератури та джерел**

Список літератури логічно доповнює і завершує виконану роботу. Він включає в себе не лише ті праці, з яких наводилися цитати, але й основні монографії, статті з досліджуваної проблеми, які ви опрацювали і творчо використали при написанні курсової. Список літератури розміщуємо за абеткою. Спочатку подаємо праці, друковані кирилицею, потім – латиницею. Кожна позиція списку літератури містить прізвище та ініціали автора (авторів), назву праці, місто видання, видавництво, рік видання, загальну кількість сторінок (статті – з котрої сторінки до котрої). У кінці подаємо джерела фактичного матеріалу (зразки оформлення літератури та приклади оформлення бібліографічного опису подані в Додатку VIII та Додатку VII).

### **Додатки**

У додатки вносять допоміжні або додаткові матеріали, які потрібні для повноти сприйняття роботи, але переобтяжують текст основної частини. Додатки не є обов'язковим елементом курсової роботи і не входять до визначеного обсягу тексту. Їх варто робити тоді, коли емпіричний матеріал

надто великий і потребує додаткових сторінок. За формою це можуть бути таблиці, схеми, діаграми, словопоказчики, словнички, моделі, графіки, ілюстрації, приклади вправ, фрагменти уроків, аналізовані діалектні тексти тощо. Треба пам'ятати, що запропоновані додатки мають бути логічно пов'язані зі змістом та структурою основної частини дослідження. У тексті роботи дають поклики на відповідні матеріали, вміщені в додатках (див. Додаток V) . Додатки розміщують у порядку появи покликів на них у тексті роботи.

Додатки в працях з мовознавства досить часто мають значну наукову цінність, особливо якщо це записи певних діалектних текстів, словопоказчики, словнички зібраних мікротопонімів тощо. Такі додатки нерідко містять новий фактичний матеріал, який може бути використаний ученими. Тим самим у науковий обіг ви вводите нові факти, які дають змогу поглибити аналіз певних мовних явищ.

## **ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ**

Оцінюючи курсову роботу, враховують не тільки її зміст, але й оформлення. Сюди входить зовнішній вигляд роботи: охайність, грамотність, естетичне оформлення, цитування, правильні поклики на наукові джерела, бібліографія, ілюстрації, додатки тощо.

### **Загальні вимоги до оформлення роботи**

Роботу друкують за допомогою комп'ютера на одному боці вертикально орієнтованого аркуша білого паперу формату А4, інтервал – 1,5, береги: лівий – 2,5 – 3 см, правий – 1,5 см, верхній – 2 см, нижній – 2 см. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Стандарт комп'ютерного шрифту: Times New Roman, розмір шрифту 14.



Обсяг курсової роботи – не менше 30 ст. У зазначений обсяг роботи не включено список використаної літератури і джерел та додатки.

Усі сторінки нумерують. Першою сторінкою наукової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але на ньому номер сторінки не проставляють. На наступних сторінках їхній номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів здійснюють арабськими цифрами без знака №.

На титульній сторінці обов'язково вказують назву міністерства, вищого навчального закладу, кафедри, назву наукової роботи, прізвище, ім'я по батькові автора, зазначають, студентом якого курсу, спеціальності він є; науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місто та рік написання (зразки оформлення титульної сторінки подано в Додатку І).

На другій сторінці подають ЗМІСТ роботи, зазначають початкову сторінку кожного зі структурних елементів. У зміст включають усі структурні елементи у такому порядку: перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень, термінів (за наявності); вступ; назви всіх розділів, підрозділів і пунктів (останні тільки у випадку, якщо мають заголовки); висновки; список використаної літератури та джерел; додатки.

Перелік умовних скорочень, позначень складають за умови повторення таких позначень, як символи, аббревіатури, скорочення, що не є загальноприйнятими, більше трьох разів у тексті. Перелік друкують двома колонками: у лівій – подають скорочення, у правій – детальне тлумачення. Цей перелік розміщують безпосередньо після змісту, починаючи з нової сторінки. Щоб не подавати окремим переліком, можна розшифрування та пояснення таких умовних позначень та скорочень подавати один раз у тексті, коли вони перший раз наводяться у тексті.

Часто у наукових текстах використовують загальноприйняті скорочення, наприклад, основні термінологічні поняття. До найпоширеніших

скорочень у мовознавчих дослідженнях належать назви словників (наприклад, СУМ – Словник української мови: В 11 т.). Скорочуються також вихідні дані наукової праці (наприклад: Вища шк. – Вища школа; ун-т – університет). Подібні скорочення не вносять до списку умовних скорочень у кінці роботи, також не потрібно додатково пояснювати їх у самому тексті праці.

Заголовки структурних частин роботи ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ друкують великими літерами симетрично до тексту. Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати інтервалу 2-3. Кожну структурну частину наукової роботи слід починати з нової сторінки.

Номер розділу ставлять після слова РОЗДІЛ, після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Крапка в кінці заголовка не ставиться.

Наприклад:

РОЗДІЛ 1  
ЧЕРГУВАННЯ ГОЛОСНИХ ФОНЕМ  
У ГУЦУЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (перша велика) з абзацу (5 знаків). Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, наприклад 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Крапка в кінці заголовка не ставиться.

Наприклад:

1.4. Чергування голосних фонем /o/ - /i/, /e/ - /i/

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. У кінці ставиться крапка. Текст друкують, відступивши звичайний інтервал. Пункти нумерують у межах кожного

підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: 2.3.1. (перший пункт третього підрозділу другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

У роботі можуть бути подані таблиці. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті під відповідним заголовком таблиці розміщують напис **Таблиця** із зазначенням її номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: Таблиця 2.1. (перша таблиця другого розділу). Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слова Таблиця і її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 2.1».

Курсова робота повинна бути зшита в м'якій (з'єднання спіраллю) або твердій оправі.

### **Цитати та поклики**

Цитати – дослівні уривки зі статті, промови, з художнього твору, документа тощо, які наводять для підтвердження факту чи для пояснення, для ілюстрації до коментарів. Слід пам'ятати, що обов'язок того, хто цитує, точно передати зміст оригіналу. Не можна виривати з тексту вислови, які б суперечили загальній тенденції оригіналу, викривляли його ідейну суть.

Цитувати слід в міру. Надмірне цитування, жонглювання ним, наведення надто великих уривків чужих текстів свідчать про невміння дослідника аргументувати свої твердження, неспроможність самостійно

аналізувати мовне явище.

Необхідно дотримуватися низки правил цитування, зокрема:

- цитату з наукової літератури подають у лапках;
- на місці пропущених слів потрібно ставити три крапки і брати їх у квадратні дужки (на відміну від трьох крапок автора). Частина тексту може бути випущена на початку цитати, у середині чи в кінці її. Не рекомендується робити кілька пропусків слів, висловів в одній цитаті – це може призвести до нечіткості в передачі думки, навіть до її перекручення;
- якщо цитату подають окремим реченням, то починають її з великої букви, незважаючи на те, чи наводиться вона повністю чи із пропуском слова чи уривку на початку (в останньому випадку потрібно після лапок надрукувати три крапки);
- якщо цитату подають як частину власного речення, то її друкують в лапках з малої букви;
- не рекомендується починати цитату зі сполучника;
- цитати з віршів у лапки не беруть, сама віршова форма виділяє цитований текст;
- цитовані приклади (ілюстративний матеріал) в лапки не беруть, але обов'язково подають кожен приклад окремим абзацом.

Цитати з неукраїнських видань подають українською мовою. Якщо ж український відповідник відсутній, то переклад робить сам автор, обов'язково зазначаючи при цьому у поклику криптонім: [Переклад мій. – В.К.]). Назви іноземних джерел у покликах не перекладають.

Існує декілька способів оформлення покликів на цитату чи невласне цитату (передачу чужих думок власними словами без лапок): внутрішньотекстові, підрядкові, позатекстові.

Для курсових рекомендуємо підрядкові посторінкові поклики. Після закінчення цитати чи без лапок переданої думки вгорі позначають номер – відповідну цифру (1, 2, 3 і т.д.), внизу сторінки під невеликою рисою дають

під тим же номером джерело (за правилами бібліографування). Наприклад:

<sup>1</sup>Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради/ Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – С.15.

<sup>2</sup>Масенко Л. Мова і політика / Лариса Масенко. – К.: Соняшник, 1999. – С.5.

*Приклад*

*Уривок з тексту роботи:*

Олександр Пономарів цілком слушно зазначає, що «культура мова – це культура думки»<sup>1</sup>.

*Відповідне оформлення поклику:*

---

<sup>1</sup> Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – С 232.

Якщо ви покликається на якесь видання багато разів (це часто буває пов'язане з наведенням прикладів з відповідного джерела), то в кінці першого поклику зазначаєте: “Далі цитуватиму за цим виданням, зазначаючи у дужках лише том і сторінку”. Наприклад:

<sup>1</sup> Франко І. Захар Беркут. Передмова. Збір. творів: У 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1976-1986. – Т.16. – С.7 (Далі цитуватиму за цим виданням, вказуючи у дужках після тексту том і сторінку).

Якщо потрібно подати на тій самій сторінці кілька цитат з одного і того ж джерела, то другу й наступні цитати у покликах передають словами:

<sup>2</sup> Там само. – С.134.

<sup>3</sup> Там само. – С.381.

Для іноземного джерела використовується слово *Ibid.*

На інших сторінках назва праці, що вже цитувалася, теж подається

скорочено:

<sup>1</sup> Пономарів О. Культура слова... – С.136.

Можливі такі випадки, що для вас важливим є зацитувати думки мовознавця, праці якого з різних причин є недоступними. Однак цитати з його творів наведені в роботах інших учених. У цьому випадку поклики дають на роботи цих авторів із зазначенням: Цит. за вид.

Наприклад:

<sup>1</sup>Цит. за вид.: Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – Київ: Наук. думка, 1992. – С. 56.

### **Список використаної літератури та джерел**

Наприкінці наукової роботи подають список використаної літератури в алфавітному порядку. Іншомовні джерела слід розміщувати після україномовних (за латинським алфавітом). Використану літературу записують в алфавітному порядку за прізвищами авторів або за назвами праць (якщо автор колективний). Якщо в авторів однакові прізвища, тоді послідовність розміщення їхніх праць визначається за ініціалами. Якщо використано декілька праць одного автора, то їх записують в алфавітному порядку за першими літерами назв цих публікацій. Якщо є праці одного і того ж автора з однаковими назвами, то порядок їх розташування визначають за хронологією. Бібліографічний опис джерела в списку літератури подають за такими правилами:

1. Для книг треба вказати: прізвище та ініціали авторів, назву книги, її підзаголовок, місце і назву видавництва, рік видання; також бажано подати кількість сторінок.
2. Для журнальних статей вказують: прізвище та ініціали авторів, повністю назву статті, скорочену назву журналу, рік, номер тому або випуску, сторінки.
3. Для статей із книги та неперіодичних збірників повинні бути вказані

прізвище та ініціали авторів, назва статті, видання, у якому вміщена стаття, місце видання, видавництво, рік видання, сторінки.

Список використаних джерел, з яких узято фактичний матеріал, подають після списку використаної літератури в алфавітному порядку.

### *Додатки*

Додатки – необов'язкова частина студентської наукової роботи. Додатки мають власну нумерацію, саме слово **Додаток** розміщують у правому верхньому кутку сторінки, через два інтервали з великої букви, посередині подається назва додатка. Додатки можна позначати великими літерами української абетки (наприклад: Додаток А) або номерами (Додаток І). Ілюстрації, таблиці, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка. Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку покликів на них у тексті.

Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки, обов'язково мати заголовок, розміщений симетрично до тексту й надрукований угорі малими літерами з першої великої букви. Посередині рядка над заголовком розміщують слово **Додаток** і його порядковий номер.

## **ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ**

Після написання роботи необхідно перевірити всі цитати, поклики, власні назви тощо. У роботі неприпустимі мовні помилки, тому слід уважно прочитати текст. Після того, як керівник перевірів роботу, студент повинен її передрукувати і ще раз вчитати. Після цього здати на кафедру. До роботи додати бланк рецензії (див. Додаток ІХ).

Науковий керівник здійснює попереднє рецензування роботи, виставляє відповідну оцінку в бланку.

Захист курсової роботи відбувається на науковому семінарі в присутності всіх керівників. Протягом 5-7 хвилин студент викладає суть проблеми і вказує, до яких висновків він дійшов. Викладачі та студенти, учасники семінару, ставлять питання доповідачу, на які він повинен дати вичерпні відповіді.

Остаточну оцінку ставлять науковий керівник, керівник семінару та інші викладачі, присутні на захисті.

Студент повинен підготувати **усний виступ** для захисту роботи. Виступ має бути стислим, інформативним, структурованим. Обов'язково треба наголосити на актуальності досліджуваної проблеми, вказати мету та завдання дослідження, коротко викласти результати дослідження, висновки, наголосити на новизні результатів. Бажано, щоб текст виступу було узгоджено з науковим керівником. У доповіді корисно вдаватися до такого прийому, як звернення до учасників засідання: *зверніть увагу на..., таким чином ..., з викладеного вище видно, що... і под.*

Виступаючи, дотримуйтеся норм наукового етикету. Почати свою доповідь варто із звертання до присутніх (Наприклад: *Шановні викладачі та всі присутні! До вашої уваги пропонуємо курсову роботу на тему...*). Під час захисту особливо важливо, щоб мова доповідача була чіткою, граматично точною, розбірливою, переконливою, а також виразною, що залежить і від темпу, гучності та інтонації. Якщо говорити поспішно, квапливо, проковтуючи закінчення слів, чи, навпаки, дуже тихо та нерозбірливо, то якість виступу від цього погіршується. Спокійна манера викладу завжди імponує слухачам. Крім того, у виступі не варто подавати таких розлогих міркувань або громіздких прикладів, які важко сприймати на слух.

Відповіді на запитання повинні бути стислими, чіткими та добре аргументованими. Якщо можливі поклики на текст роботи, у такому разі їх треба обов'язково робити. На захисті ви повинні показати глибину знань в



обраній темі, уміння аргументовано захищати свої погляди, виявити культуру й уміння вести наукову дискусію.

Ви можете підготувати до захисту мультимедійну презентацію. У презентації обов'язково треба подати:

- мету, завдання, методи дослідження;
- джерельну базу роботи;
- отримані результати, висновки.

Необхідно враховувати, що час для презентації обмежений (максимум 7 хв.), тому всі матеріали повинні бути викладені чітко, лаконічно, а їхня кількість відповідно обмежена. Презентація має бути органічно пов'язана з виступом на захисті. Для доброго сприймання презентаційних матеріалів варто оформити їх достатньо стримано, без занадто яскравих кольорів, максимально обережно використовувати анімаційні ефекти.

Обов'язково необхідно провести репетицію презентації вдома, відповідно узгодити її з виступом. Усю техніку безпосередньо перед захистом треба протестувати.

Презентацію рекомендують створювати у MS Power Point, дотримуватися таких правил:

### ***Текст***

- Найкраще використовувати шрифти Arial чи Helvetica. Варто уникати такі шрифти, як Times New Roman або Palatino, оскільки їх іноді важче читати;
- використовувати розмір шрифту не менше 24;
- чітко позначати кожен слайд;
- для заголовків варто використовувати більший шрифт (розмір 35–45) або різні кольори;
- для більшої частини презентації треба використовувати шрифт одного типу;
- застосувати різні кольори, розміри та стилі (жирний, підкреслений);

- уникати курсиву, оскільки його важко швидко читати;
- дотримуватися правила “6 x 6”: одна думка на рядок, який містить не більше 6 слів, а також не більше 6 рядків на слайд;
- подавати темний текст на світлому фоні або світлий текст на темному фоні (останній варто використовувати обмежено, оскільки на темному фоні деяким людям іноді важко читати текст);
- не використовувати всі великі літери, хіба що для заголовків;
- для перевірки правильності вибору шрифту слід стати приблизно за 2–3 метри від монітора і подивитись, чи можливо прочитати слайд;
- перевірити орфографію, пунктуацію.

### ***Графіка і оформлення***

- Фон повинен бути послідовний і ненав’язливий;
- оформлення має бути чітким, обов’язково треба залишити вільне місце навколо тексту і графіки;
- під час використання схем чи графіків використовувати лише стільки тексту, скільки потрібно, аби чітко їх пояснити;
- використовувати якісний кліпарт (ілюстративні вставки);
- графіка повинна бути пов’язаною з темою слайду і підсилювати її;
- обмежити кількість графіки на кожному слайді;
- уникати крикливої графіки та шумних анімаційних ефектів, окрім випадків, коли вони безпосередньо стосуються теми;
- обмежити кількість використаних переходів; краще використовувати лише один, аби аудиторія знала, чого очікувати;
- перевірити всю графіку на проекційному екрані до реальної презентації.

### ***Колір***

- Обмежити кількість кольорів на одному екрані;
- не використовувати більше чотирьох кольорів на одній схемі;

- малі предмети і тонкі лінії виділяють за допомогою яскравих кольорів, однак деякі з них важко сприймати на проекторі;
- перевірити всі кольори на проекційному екрані до початку реальної презентації, адже вони можуть проектуватися по-іншому, ніж це виглядає на моніторі.

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи: навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Г. І. Артемчук, В. М. Курило, М. П. Кочерган. – Київ: Форум, 2000. – 271 с.
2. Глібчук Н. М., Асіїв Л. В. Діалектологічна практика: навчально-методичний посібник / Н. М. Глібчук, Л. В. Асіїв. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 103 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :: [http://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/11/Dialekt\\_praktyka\\_rob\\_prohr\\_Hlibczuk.pdf](http://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/11/Dialekt_praktyka_rob_prohr_Hlibczuk.pdf)
3. Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Попова Л. О. Магістерська робота: від задуму до захисту: методичний путівник / О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, Л. О. Попова. – Луганськ, 2004. – 21 с.
4. Конобродська В. Курсова і дипломна роботи з етнолінгвістики: навч. посібник / В. Конобродська. – Житомир: Полісся, 2003. – 236 с.
5. Корнієнко І. А. Наукові основи курсової роботи: методичні рекомендації / І. А. Корнієнко. – Миколаїв, 2005. – 26 с.
6. Кочан І. М., Токарська А. С. Культура рідної мови: зб. вправ і завдань / І. М. Кочан, А. С. Токарська. – Львів: Світ, 1996. – 228 с.
7. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – Київ: Видавничий центр «Академія», 1999. – С. 30–32.
8. Кравченко Н. К. Методи лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу :: <http://discourse.com.ua/lekcii/>
9. Мартинюк А. П. Основи наукових досліджень у лінгвістиці: навч.-метод. посібник / А. П. Мартинюк. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream>
10. Мороз І. В. Структура дипломних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту / І. В. Мороз. – Київ, 1997. – 56 с.

11. Мосейчук О. М. Методи проведення лінгвістичних досліджень: нав.-метод. посіб / О. М. Мосейчук. – Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2012. – 75 с.
12. Основні вимоги до дипломних та випускних робіт студентів-філологів: метод. рекомендації / Уклад. О. Штонь, В. Буда. – Тернопіль, 2000. – 21 с.
13. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради / Олександр Пономарів. – Київ: Либідь, 2001. – 240 с.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 711 с.
15. Семотюк О. Л. Сучасні технології лінгвістичних досліджень: навч. посібник / О. Л. Семотюк. – Львів: Вид-цтво Львів. політехніки, 2011. – 152 с.
16. Сербенська О., Білоус М. Екологія українського слова. Практичний словничок – довідник / Олександра Сербенська, Марія Білоус. – Львів: Компанія “Манускрипт”, 2003. – 68 с.
17. Словник труднощів української мови / за ред. С.Єрмоленко. – Київ: Рад. школа, 1989. – 334 с.
18. Спіцин Є.С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є. С. Спіцин. – Київ: Вид.центр КНЛУ, 2003. – 120 с.
19. Тематика та методичні поради до написання курсових робіт з української мови: для викладачів і студентів філологічних факультетів педагогічних інститутів / Упоряд. М. І. Пентилюк, В. О.Нагіна. – Київ, 1990. – 52 с.
20. Чак Є. Д. Складні випадки вживання слів / Є. Д. Чак. – Київ: Рад. школа, 1984. – 185 с.
21. Шейко В. М., Кушніренко Н. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності: підручник для вищих навчальних закладів / В. М. Шейко. Н. М. Кушніренко. – Харків: ХДАК, 1998. – 288 с.

22. Штонь О. П., Буда В. А. Курсова робота з української мови: навчально-методичний посібник для студентів-філологів / О. П. Штонь, В. А. Буда. – Тернопіль: Богдан, 2002. – 63 с.

## **Додаток I**

### **Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи**

Міністерство освіти і науки України

Львівський національний університет імені Івана Франка

Кафедра української мови  
імені проф. Івана Ковалика

### **КОЛЬОРОНАЗВИ У ТВОРАХ ГРИГОРІЯ КОСИНКИ**

Курсова робота  
студентки II курсу  
українського відділення  
філологічного факультету  
Іванишин Ганни Василівни

Науковий керівник – доц., к.ф.н. Асіїв Л.В.

Львів – 2018

Міністерство освіти і науки України  
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кафедра української мови  
імені проф. Івана Ковалика

**МОРФОНОЛОГІЧНІ ЧЕРГУВАННЯ ПРИ ДІЄВІДМІНЮВАННІ  
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ**

Курсова робота  
студентки II курсу  
українського відділення  
філологічного факультету  
заочної форми навчання  
**Мельник Ірини Михайлівни**

Науковий керівник – доц., к.ф.н. Асіїв Л.В.

Львів – 2018



**Додаток II**  
**Зразок оформлення змісту**

**ЗМІСТ**

ВСТУП .....	3
РОЗДІЛ 1. АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОРФОНОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	7
1.1. Типи морфонологічних модифікацій .....	8
1.2. Критерії розрізнення морфонологічних і позиційних альтернацій.....	13
РОЗДІЛ 2. ВИДИ МОРФОНОЛОГІЧНИХ АЛЬТЕРНАЦІЙ ПРИ ДІЄВІДМІНЮВАННІ .....	18
2.1. Чергування голосних фонем.....	18
2.2. Чергування приголосних фонем.....	19
2.3. Словоформи з декількома альтернаційними рядами.....	28
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	37
Додаток А. Регулярність та продуктивність чергувань у різних типах дієслівних парадигм .....	44

### Додаток III

#### Приклади формулювання мети і завдань курсової роботи та об'єкта і предмета дослідження

*Тема: Демонологічна лексика в сучасному українському фентезі (на матеріалі роману В. Шкляра «Кров кажана»)*

**Мета** роботи – виявити особливості функціонування демонологічної лексики в романі В. Шкляра «Кров кажана».

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- на основі опрацьованої наукової літератури з'ясувати основні аспекти дослідження демонологічної лексики в сучасному мовознавстві;
- виявити в романі В. Шкляра демонологічну лексику та описати її лексико-семантичні групи;
- проаналізувати семантичну структуру демонологічної лексики, виявити в її складі найбільш типові лексико-семантичні трансформації;
- з'ясувати функціональні можливості демонономенів в аналізованому романі.

**Об'єктом** дослідження є демонологічна лексика в художньому творі.

**Предмет** дослідження – лексико-семантичні та функціональні особливості лексики на позначення антропоморфних, антропозооморфних та зооморфних демонологічних персонажів у романі В. Шкляра.

*Тема: Антропоніми в оповіданнях В. Г. Дрозда*

**Метою** роботи є комплексний структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аналіз літературної антропонімії в оповіданнях В. Дрозда.

Для досягнення зазначеної мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- окреслити особливості дослідження онімного простору химерної прози;

- визначити загальномовні аспекти та специфічні, індивідуально-авторські особливості літературної ономастики В.Дрозда на рівні її структури та функціонування;

- з'ясувати лексико-семантичну специфіку літературного антропонімікону письменника;

- встановити контекстуальну і функціональну текстотвірну сутність аналізованих антропонімів та їхню роль у конкретних сюжетних ситуаціях і подіях;

- розкрити функціонально-стилістичне навантаження контекстуальних антропонімів, використаних у творах В. Дрозда.

**Об'єктом** дослідження є онімія творів В. Дрозда.

**Предмет** дослідження – лексико-семантична та функціонально-стилістична специфіка антропонімів у творах письменника.

**Тема:** *Функціонування вставлених конструкцій у складі багатокомпонентних складних речень (на матеріалі прози Івана Багряного)*

**Мета** роботи полягає в комплексній структурно-семантичній характеристиці вставлених конструкцій, які ускладнюють багатокомпонентні складні речення, та виявленні особливостей функціонального навантаження вставлених конструкцій у складі поліпредикативних складних речень у художніх текстах І. Багряного.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

- розглянути поняття «вставлена конструкція» й уточнити класифікацію вставлених конструкцій;

- виявити багатокомпонентні складні речення зі вставленими конструкціями у творах І. Багряного та дати їхню функціональну та структурно-семантичну характеристику;

- встановити види та функції вставлених конструкцій в художніх текстах І. Багряного;

- визначити середню протяжність багатокomпонентних складних речень зі вставленими конструкціями та встановити чинники, що впливають на їх розмір;

- виявити засоби створення компактності в поліпредикативних складних реченнях зі вставленими конструкціями;

- схарактеризувати особливості тема-рематичної організації багатокomпонентних складних речень зі вставленими конструкціями;

- проаналізувати особливості текстової актуалізації вставлених конструкцій у мікротексті багатокomпонентних складних речень, враховуючи мовні засоби їх вираження;

- вирізнити характерні риси ідіостилю письменника в межах поставленої проблеми.

**Об'єкт** дослідження – вставлені конструкції у складі багатокomпонентних складних речень.

**Предметом** дослідження є особливості реалізації поліфункціональності вставлених конструкцій у складі багатокomпонентних складних речень у художніх творах І. Багряного.

**Тема:** *Фігури експресивного синтаксису в публіцистиці В'ячеслава Чорновола*

**Мета** роботи – виявити особливості формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної організації конструкцій експресивного синтаксису в публіцистиці В. Чорновола.

Мета роботи передбачає розв'язання таких **завдань**:

- простежити еволюцію лінгвістичних поглядів на категорію експресивності та засоби її вираження;

- виявити та проаналізувати традиційні фігури стилістичного синтаксису в публіцистиці В. Чорновола;

- визначити функціонально-семантичну специфіку виявлених компонентів, що є наслідком розчленування висловлення;

- проаналізувати називний теми та лексичні повтори як засоби смислової актуалізації в публіцистичному тексті;

- розкрити текстотвірний потенціал модальних та інтродуктивних синтаксичних засобів експресивного мовлення в публіцистиці В. Чорновола.

**Об'єкт** дослідження становлять сегментовані конструкції експресивного синтаксису в публіцистиці В'ячеслава Чорновола.

**Предметом** аналізу є формально-синтаксична та семантико-синтаксична організація конструкцій експресивного синтаксису (парцельованих, сегментованих та приєднувальних конструкцій), а також лексичний повтор і модальні й інтродуктивні одиниці експресивного синтаксису.

**Тема:** *Лінгвостилістичні особливості портретних описів в малій прозі М. Коцюбинського*

**Мета** дослідження – з'ясувати індивідуальні мовні особливості М. Коцюбинського у змалюванні портрета і виявити традиційні і новаторські типи портретних описів у його творах.

Мета роботи зумовлює такі **завдання**:

- опрацювати наукову літературу з досліджуваної проблеми;  
- скласти типологію портретних описів у творах прозаїка;  
- вивчити лексичні засоби створення портретного опису в прозі М. Коцюбинського;

- дослідити специфіку вживання тропів у портретних описах прозаїка.

**Об'єктом** дослідження є портретні описи у прозових творах М. Коцюбинського.

**Предметом** дослідження є лінгвостилістична організація портретних описів у творах цього прозаїка.

**Тема:** *Мікротопоніми села Довжки Сколівського району Львівської області*

**Мета** роботи – здійснити лексико-семантичний та етимологічний розгляд твірної бази мікротопонімів, виявити основні словотвірно-структурні типи мікротопонімів.

Мета дослідження передбачає розв’язання таких **завдань**:

- опрацювати наукову літературу з досліджуваної проблеми;
- зафіксувати назви мікрооб’єктів на території села Довжки та укласти словник;
- охарактеризувати мікротопоніми, основою яких є апелятивна та онімна лексика;
- простежити основні словотвірні моделі мікротопонімів та їхні структурні різновиди.

**Об’єктом** дослідження є мікротопоніми села Довжки.

**Предмет** дослідження – лексико-семантична природа базової основи мікротопонімів, їхня етимологія, словотвір і структура.

### ***Тема: Парцеляція в поетичних творах Івана Драча***

**Мета** роботи – здійснити комплексний опис парцельованих одиниць, характерних для поетичного мовлення Івана Драча.

Мета роботи зумовлює реалізацію таких **завдань**:

- опрацювати наукову літературу, у якій розглянуто різні аспекти дослідження парцеляції;
- виявити парцельовані конструкції в поетичних творах Івана Драча та визначити їхні структурні типи;
- з’ясувати емоційно-експресивний потенціал зафіксованих парцельованих побудов;
- визначити стилістичні функції парцельованих конструкцій у поетичному мовленні І. Драча.

**Об’єктом** дослідження є парцельовані конструкції, які складаються з базового компонента та парцелятивів.

**Предметом** наукового аналізу є типи, функції, модальність, семантика парцельованих речень, що реалізовані в поетичних творах Івана Драча.

***Тема: Неологізми у творах для дітей Ігоря Калинця***

**Мета** роботи – здійснити комплексний аналіз неологізмів у творах для дітей Ігоря Калинця.

Мета передбачає розв’язання таких **завдань**:

- з’ясувати комплекс теоретичних питань дослідження, пов’язаних із вивченням авторських неологізмів;
- виявити авторські неологізми у творах І. Калинця для дітей та здійснити їхній лексико-семантичний аналіз;
- з’ясувати способи творення зафіксованих індивідуально-авторських новотворів;
- визначити стилістичну функцію авторських неологізмів;
- укласти словник неологізмів І. Калинця, виявлених у його творах для дітей.

**Об’єктом** дослідження є індивідуально-авторські новотвори у творах для дітей І. Калинця.

**Предмет** дослідження – структурно-семантична природа індивідуально-авторських новотворів І. Калинця та особливості їхнього функціонування у творах для дітей.

**Додаток IV**  
**Приклад вступу курсової роботи**

**ВСТУП**

Для української мови, як і всіх слов'янських, характерні зміни фонемного складу морфем. Ці модифікації, виникнувши на фонемному рівні, функціонують у формо- та словотвірній системах. Подібні явища є об'єктом вивчення морфонології – лінгвістичної науки, основи якої заклав у 30-их роках ХХ ст. відомий учений, учасник Празького лінгвістичного гуртка М.Трубецької. Проте і сьогодні вчені по-різному визначають предмет, завдання та місце морфонології серед інших лінгвістичних дисциплін. Більшість мовознавців дотримується думки, що морфонологія повинна вирішувати завдання, сформульовані її засновником М.Трубецьким:

- 1) описувати фонологічну структуру морфем;
- 2) вивчати комбінаторні звукові (за сучасною термінологією – фонемні) зміни, яких зазнають окремі морфемні сполучення;
- 3) досліджувати звукові (фонемні) зміни, які виконують морфологічні функції<sup>1</sup>.

Названі аспекти цієї галузі мовознавства розвиваються з різною інтенсивністю. У слов'янській морфонології дослідники найбільше уваги приділяють вивченню фонемних модифікацій морфем у процесі формо- та словотворення, що пояснюється особливостями певних мов, активністю в них морфонологічних явищ.

В українському мовознавстві низку морфонологічних досліджень здійснено з позицій різних фонологічних шкіл. Ідеї засновника морфонології, учасника Празького гуртка М.Трубецького підхопили і розвинули інші вчені.

В українському мовознавстві основи морфонологічних досліджень заклав П. Коструба, який створив і власну фонологічну концепцію. На його

---

<sup>1</sup> Пражский лингвистический кружок. – Москва, 1967. – С. 116–117.



думку, морфонологія досліджує явища, що стоять на межі фонології і морфології, насамперед чергування фонем<sup>1</sup>. Цим терміном П.Коструба позначав "незалежні від фонетичних умов зміни в фонемному складі морфем, що полягають у заміні однієї фонемі іншою, а також сполукою фонем або фонемним нулем і служать як один із морфологічних засобів мови в галузі формотворення та словотвору"<sup>2</sup>. Тож учений наголошував на граматичних функціях морфонологічних модифікацій в українській мові. Цю думку видатного мовознавця розвивають і сучасні українські вчені (зокрема, М. Кравченко, Л. Кондакова), які досліджують морфонологічні явища у функціональному аспекті з елементами діахронного аналізу. Такий підхід до вивчення фонемних змін дає змогу з'ясувати їхні особливості, пов'язані з історичними причинами виникнення, а також встановити місце та роль фонемних модифікацій у сучасній мовній системі.

На фонологічній концепції П.Коструби ґрунтуються дослідження І.Савченко<sup>3</sup>, яка звернула увагу на особливості фонемної структури морфем у сучасній українській мові.

Найбільше ґрунтовних розвідок зі словотвірної морфонології сучасної української мови належать М. Кравченко<sup>4</sup>, Л. Кондакова<sup>5</sup> та І. Козленко<sup>6</sup>, характеризуючи морфонологічні явища, спираються на фонологічні погляди

---

<sup>1</sup> Див.: Коструба П.П. Фонетика, фонологія і морфонологія (їх предмет і місце в науці про мову) / П. П. Коструба // Методологічні питання мовознавства. – Київ, 1966. – С. 94.

<sup>2</sup> Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За заг. ред І.К.Білодіда. - Київ:Наукова думка,1969. – С.264.

<sup>3</sup> Див.: Савченко І.Ф. Типологія фонемної структури морфем (на матеріалі префіксальних прилагательних українського мови); автореф. дис. канд. філол. наук / І. Ф. Савченко.– К., 1990.– 20 с.

<sup>4</sup> Див.: Кравченко М. В. Морфонологічні явища і словотвірна структура слова / М. В. Кравченко // Українська мова і література в школі. – 1984. – № 6. – С. 51-55; Семантична і морфонологічна валентність словотвірних одиниць у системі віддієслівних дериватів / М. В. Кравченко // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 32-37; Словообразовательная морфонологія українського мови: автореф. дис. док. філол. наук. / М. В. Кравченко. – К., 1990. – 40 с.; Словотвірна структура дериватів, утворених за допомогою суфіксів –ськ (ий), –ств(о) // М. В. Кравченко / Українська мова і література в школі. – 1989. – № 2. – С. 57 -61; Явище усичення у системі віддієслівних іменників / М. В. Кравченко // Мовознавство. – 1984. – № 3. – С. 32-36.

<sup>5</sup> Див.: Кондакова Л. А. Морфонологічні процеси в системі українського мови іменника: Автореф. дис. канд. філол. наук / Л. А. Кондакова. – К., 1992. – 20 с.

<sup>6</sup> Див.: Козленко І. В. Морфонологічні явища в системі словозміни дієслів / І. В. Козленко // Українське мовознавство. – К., 1990. – Вип. 17. – С. 105 -111.

Н. Тоцької та Л. Щерби. Т. Попова, описуючи морфонологічні типи субстантивних парадигм в українській мові, виходить із теорії "сильних" і "слабких" фонем Р. Аванесова<sup>1</sup>.

Морфонологічні модифікації — складне мовне явище, яке допомагає розкрити глибинні процеси словотворення, відбиває специфіку української мови, тісно пов'язане з історією її формування та розвитку. Тому морфонологічні явища вимагають подальших досліджень. Це стосується і досліджень фонемних модифікацій, які відбуваються під час парадигматичного формотворення дієслів. Важливо описати ці явища з позицій Львівської фонологічної школи. Найпоширенішим морфонологічним явищем в українській мові, як і у всіх слов'янських, є чергування (альтернація) фонем, під яким розуміють заміну однієї фонемі іншою (в тому числі нульовою) або сполукою фонем у межах однієї і тієї ж морфеми під час формо- чи словотворення<sup>2</sup>

**Мета** роботи — встановити особливості функціонування морфонологічних явищ при дієвідмінюванні у сучасній українській літературній мові.

Реалізація цієї мети передбачає виконання низки конкретних **завдань**:

- визначити основні положення морфонологічного опису з позиції Львівської фонологічної школи;
- виявити морфонологічні явища, які відбуваються при дієвідмінюванні;
- описати морфонологічні альтернації, попередньо відмежувавши їх від фонетичних (звукових);
- з'ясувати умови функціонування та історичні причини виникнення виявлених морфонологічних явищ;

---

<sup>1</sup> Див.: Попова Т.В. Морфонологические типы субстантивных парадигм в современном украинском литературном языке / Т. В. Попова// Славянская морфонология: Субстантивное словоизменение. – Москва, 1987. – С.38-88.

<sup>2</sup> Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За заг. ред І.К.Білодіда. – Київ: Наук. думка, 1969. – С.264.

– визначити важливість зафіксованих морфонологічних чергувань для дієвідмінювання у сучасній українській літературній мові.

**Об’єктом** дослідження є зміни фонемного складу морфем, які відбуваються при парадигматичному формотворенні дієслів сучасної української літературної мови.

**Предмет** дослідження – умови функціонування, регулярність, продуктивність фонемних модифікацій в синхронії та діахронії.

Матеріалом для роботи послужили дієслова, виявлені на основі „Словника української мови” в 11 томах<sup>1</sup> та „Орфоепічного словника” М.Погрібного<sup>2</sup>.

Основним **методом** роботи є описовий з елементами статичного.

Відповідно до мети і завдань робота складається зі вступу, двох розділів (Розділ 1. Дослідження морфонологічних явищ у сучасному мовознавстві; Розділ 2. Види морфонологічних альтернацій та елізії при дієвідмінюванні), висновків, списку використаної літератури та джерел і додатку.

---

<sup>1</sup> Словник української мови: В 11-ти томах.– Київ: Наукова думка, 1970 – 1980.

<sup>2</sup> Орфоепічний словник / Укл. М. Погрібний. – Київ: Рад. школа, 1983. – 629 с.

## Додаток V

### Приклад сторінки основної частини курсової роботи

#### РОЗДІЛ 2

#### ЛОКАТИВНІ ПРИЙМЕНИКОВО-ВІДМІНКОВІ КОНСТРУКЦІЇ

Іменники у формі непрямих відмінків у поєднанні з прийменниками можуть передавати різні статичні та динамічні просторові характеристики. Залежно від локативної конкретизації виділено такі семантичні підгрупи:

- 1) прийменниково-відмінкові конструкції, що позначають місце дії;
- 2) конструкції з семантикою динамічної локалізації одного предмета щодо іншого з вказівкою на вихідну або кінцеву точку поширення дії або стану:
  - а) моделі на позначення вихідного пункту руху;
  - б) моделі на позначення кінцевого пункту руху;
  - в) парні конструкції, у яких вказується одночасно початковий і кінцевий пункти руху;
- 3) конструкції з семантикою динамічної локалізації предмета у зв'язку з тим або іншим шляхом переміщення, руху його у просторі.

#### 2.1. Прийменниково-відмінкові конструкції на позначення місця дії

У романі Романа Іванчука «Мальви» найбільш вживаними є прийменниково-відмінкові конструкції на позначення місця дії (70 % від кількості всіх локативних конструкцій). Серед них є і такі сполуки, до складу яких входять власні назви, зокрема назви населених пунктів і їхніх частин, назви ділянок земельного рельєфу, географічних об'єктів тощо.

Значення прийменниково-відмінкових конструкцій на позначення місця дії залежить від семантики дієслів. При дієсловах, що позначають нецілеспрямований рух, функціонують прийменниково-відмінкові форми зі значенням місця дії і окреслюють місце, територію, на якій відбувається дія. Конструкції функціонують при таких дієсловах:

а) власне локативних (*бути, жити, зникнути*), які разом із залежними прийменниково-відмінковими формами передають власне локацію.

Наприклад:

Нова хазяйка відразу дала зрозуміти, який порядок **буде в хаті** (с. 11)<sup>1</sup>.

Сором нам далі **жити на цій землі** (с. 14);

а) процесно-локативних, які поділяємо на дві підгрупи:

- процесно-локативні дієслова, що виражають статику (*вирости, сидіти, стояти, лежати, гнити*):

Він нагадував пагінець проса, що **виріс у підвалі** (с. 41).

Ювелір Хюсам з дружиною Нафісою **сиділи на бруку** (с. 46);

- процесно-локативні дієслова, що виражають динаміку (*тинятись, тремтіти, завертітись, клекотіти, скупатись, загинути, триматись*):

Димове повітря **тремтить над вигорілим побережжям** (с. 63).

Піде в рай той, хто **загне на полі бою** з гяурами (с. 8);

в) акціонально-локативних (*вклякнути, заснувати, зупинятись*):

Мовчазною процесією пройшли через подвір'я, минули султанську конюшню і **зупинилися перед** залізними **дверима** двірцевої темниці (с. 27);

г) дієсловах руху (*бігати, блукати, добиратись, зійти, тягтися, пливти, пройти, пробиватись, ширяти*):

Баранчики білих хмарок **пливли над степом** (с. 53).

Хіба тільки орли, що **ширюють під** задимленим **небом** (с.31).

Розглянемо детальніше прийменникові конструкції зі значенням місця дії.

### 2.1.1. Конструкції з прийменником у/в + М.в.

Найбільше виявлено конструкцій *у/в + М. в.* (26 %). У цих сполуках зафіксовано іменники таких лексико-семантичних груп:

а) іменники, що позначають загальні просторові поняття (*далина, світ, центр, край*).

---

<sup>1</sup>Тут і далі приклади подаємо за виданням: Іваничук Р. І. Мальви; Орда: романи / Р.Іваничук. — Харків: Фоліо, 2012. — 415 с. У дужках указуємо сторінку.

## Додаток VI

### Приклад висновків курсової роботи

#### ВИСНОВКИ

Проаналізувавши морфонологічні явища, які відбуваються при дієвідмінюванні, ми прийшли до таких висновків:

1. При дієвідмінюванні ми зафіксували морфонологічні чергування та елізію суфіксів (зокрема, суфіксів –и-, -і-, -а-). Інші морфонологічні явища не виявлені.

2. Найпоширенішим морфонологічним явищем є чергування (альтернація) фонем, під яким розуміємо заміну однієї фонемі іншою (в тому числі нульовою) або сполукою фонем у межах однієї і тієї ж морфемі під час формо- чи словотворення.

3. Зафіксовано досить велику кількість видів морфонологічних чергувань (22 – серед приголосних фонем, 5 – серед голосних, 18 типових дієслів, в яких відбувається по кілька видів чергувань), що свідчить про активність та важливість цього морфонологічного явища для сучасного дієвідмінювання.

4. Особливістю альтернацій голосних фонем є те, що вони відбуваються не на міжморфемному шві, а в складі перед ним. Однак такі чергування завжди викликані взаємодією морфем у процесі формотворення. Альтернаційні ряди, виявлені при дієвідмінюванні, об'єднано в 5 видів, з яких найактивніші альтернаційні ряди /o/ – /i/, /e/ – /i/, /Ø/ – /e/, /e/ – /Ø/, що зафіксовані при творенні наказового способу дієслів II дієвідміни, чоловічого роду минулого часу дієслів I дієвідміни, особових форм теперішнього часу та II особи однини наказового способу у деяких дієсловах I дієвідміни. Поява цих чергувань пов'язана з історією давніх зредукованих голосних.

5. Чергування приголосних фонем здебільшого відбуваються на міжморфемному шві при поєднанні основи і словозмінного афікса. Ці альтернації активно функціонують при дієвідмінюванні, зокрема зафіксовано 22 види таких модифікацій.

6. Особливо велику сферу дії та регулярність виявляють чергування твердих передньоязиково-зубних зімкнено-проривних приголосних із твердими передньоязиково-ясенними шиплячими і м'якими передньоязиково-зубними: /з/ – /ж/ – /з'/, /с/ – /ш/ – /с'/, /д/ – /ž/ – /д'/, /т/ – /ч/ – /т'/. Історичними причинами виникнення таких чергувань є асимілятивний вплив на відповідні приголосні наступного приголосного [j]. Ці зміни спостерігаємо у дієсловах II дієвідміни, які в інфінітиві мають суфікс –и-, що зазнає елізії під час творення особових форм (*косити, морозити, ходити, молотити*).

7. Альтернації передньоязикових м'яких приголосних з парними їм твердими представлені альтернаційними рядами /р' / – /р/, /н' / – /н/, /с' / – /с/, /т' / – /т /, /д' / – /д/ при утворенні II та III осіб однини та I і II особи множини теперішнього часу, а також II особи однини наказового способу дієслів II дієвідміни, у яких в основі інфінітива є суфікс –и-, що усикається при дієвідмінюванні (*горіти, бриніти, висіти*). Історичними причинами названих видів чергувань твердих – м'яких передньоязикових приголосних є збереження м'якості передньоязикових приголосних перед [i] (< Ъ) та ствердіння їх перед [и], [е].

8. Важливим є чергування передньоязикових-зубних зімкнено-проривних приголосних із передньоязиково-ясенними щілинними або зімкнено-щілинними шиплячими: /с/ – /ш/, /з/ – /ж/, /т/ – /ч/, які функціонують при утворенні всіх особових форм теперішнього часу та II особи однини і I та II осіб множини наказового способу дієслів I дієвідміни, що мають в основі інфінітива суфікс –а-, який усикається при дієвідмінюванні (як-от: *писати, в'язати, щebetати*).

9. Зміна задньоязикових твердих приголосних /к/, /х/ та горлового /ч/ на передньоязиково-ясенні шиплячі /ч/, /ш/, /ж/ відбувається у всіх особливих

формах теперішнього часу та наказового способу дієслів I дієвідміни та деяких дієслів II дієвідміни. Історично ці альтернації виникли як результат першої перехідної палаталізації задньоязикових приголосних перед голосними переднього ряду. У сучасній українській мові основною умовою, необхідною для функціонування цих чергувань, є фіналь основи на /г/, /к/, /х/.

10. Значна кількість дієслів охоплена морфологічним чергуванням передньоязиково-зубних зімкнено-проривних м'яких з передньоязиково-ясенними шиплячими та передньоязиково-зубними твердими. Цей вид об'єднує альтернаційні ряди /с'/ – /ш/ – /с/, /т'/ – /ч/ – /т/, /д'/ – /ж/ – /д/, які спостерігаємо у дієсловах II дієвідміни (що в інфінітиві мають суфікс –і-).

11. Чергування /с/ – /Ø/ – /д'/ виявлено при творенні особових форм майбутнього, теперішнього та минулого часів атематичних дієслів (як-от: *оповісти, їсти*).

12. Чергування щілинної передньоязиково-зубної зі зімкнено-проривними передньоязиково-зубними (твердими і м'якими) та нульовою фонемою об'єднує альтернаційні ряди /с/ – /д/ – /д'/ – /Ø/ та /с/ – /т/ – /т'/ – /Ø/. Історично виникли як результат дисиміляції. Спостерігаємо це чергування в деяких дієсловах I дієвідміни (які в інфінітиві не мають суфікса, таких, як *класти, вести*).

13. Досить значна кількість дієслів становить сферу дії чергування губної приголосної зі сполученням „губна + /л'/?“: /б/ – /бл'/, /в/ – /вл'/, /м/ – /мл'/, /п/ – /пл'/, /ф/ – /фл'/. Історично таке чергування виникло внаслідок впливу наступного приголосного [j] на губний. Цей вид альтернацій спостерігаємо при творенні I особи однини та III особи множини теперішнього часу дієслів II дієвідміни.

14. Серед альтернацій двох фонем також зафіксовано чергування двох передньоязиково-зубних твердих приголосних із двома передньоязиково-ясенними шиплячими і з одним передньоязиково-зубним м'яким. Цей вид об'єднує альтернаційні ряди /ст/ – /шч/ – /ст'/, /зд/ – /жж'/ – /зд'/, які спостерігаємо у дієсловах II дієвідміни, що мають в основі інфінітива



суфікс –и-, який випадає при дієвідмінюванні (як-от: *пустити, захистити, їздити*).

15. Зафіксована зміна двох передньоязиково-зубних (твердої і м'якої) приголосних на дві передньоязиково-ясенні шиплячі та дві передньоязиково-зубні тверді. Цей вид представлений одним альтернаційним рядом /ст'/ – /шч/ – /ст/, який спостерігаємо у дієсловах II дієвідміни, що в основі інфінітива мають суфікс –и-, який випадає при дієвідмінюванні (*блистити, шелестити*).

16. При дієвідмінюванні виявлено 18 словоформ, в утворюванні яких беруть участь два і більше видів альтернацій. Найчастіше поєднуються альтернаційні ряди /р/ – /р'/, /л/ – /л'/, /о/ – /Ø/ , /с/ – /Ø/ та /є/ – /і/, чергування губної зі сполукою „губна + /й/” (/в/ – /вй/, /б/ – /бй/, /п/ – /пй/) з альтернаційним рядом /и/ – /Ø/.

17. Коли чергуються фонема, то разом з ними чергуються і звуки, бо фонема без звука не існує. При дієвідмінюванні ми виявили, що при альтернації фонем можуть чергуватися не тільки головні вияви фонем, а й головний вияв однієї фонем з варіантом головного вияву іншої (або позиційні чи комбінаторні вияви цих двох фонем). Зафіксовано 8 видів таких альтернацій, де на історичні чергування наклалися позиційні зміни. Врахування таких явищ дає змогу чіткіше розрізнити фонемні і звукові альтернації.

18. У школі вивченню чергувань не приділено належної уваги. Пропонуємо цілу низку різноманітних вправ для кращого засвоєння цієї теми та поступово вироблення навичок виділяти зміни звуків у словах, вміння правильно визначати корені та інші морфемні з нетотожним звуковим складом. Це сприятиме грамотності учнів, розумінню єдності форми і змісту.

19. Знання мови не можливе без розуміння взаємозв'язку між лексичними, граматичними значеннями і способами їхнього вираження. Треба домогтися того, щоб учні розуміли, що чергування звуків (і фонем) – це не формальне явище, позбавлене будь-якого змісту, а один із засобів (поряд із суфіксами і закінченнями) для творення словоформ з іншим

лексичним або граматичним значенням. Таке розуміння мовних явищ розвиватиме логічне мислення, здатність бачити суть мовних явищ.

Отже, морфонологічні явища активно функціонують при дієвідмінюванні в сучасній українській мові, маркують парадигми цілої низки дієслів, тому їх вивчення є важливим для практичного володіння українською мовою та розуміння її особливостей.

## Додаток VII

### Приклади оформлення бібліографічного опису в списку літератури та покликах у роботі

<i>Характеристика джерела</i>	<i>Приклад оформлення</i>
Монографії	
Один автор	Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності / Є. Я. Єрмоленко. – Київ : Довіра, 1999. – 431 с. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови / Н. Ф. Клименко. – Київ : ГЗМН, 1998. – 182 с. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст.ст. / Василь Васильович Німчук. – Київ, 2002. – 112 с. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) / Ірина Фаріон. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 331 с.
Два автори	Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – Харків : Основа, 2007. – 176 с.
Три автори	Омельчук С. А., Ляшкевич А. І., Чаловська М. В. Усі уроки української мови в 6 класі / С. А. Омельчук, А. І. Ляшкевич, М. В. Чаловська; упорядн. С. А. Омельчук. – Харків : Основа, 2006. – 432 с.
Чотири автори	Українська мова. Практикум / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – Київ : Либідь, 1990. – 224 с.
П'ять та більше	Учіться висловлюватися / П. І. Білоусенко,

авторів	<p>Ю. О. Арешенков, Г. М. Віняр та ін. – Київ: Либідь, 1990. – 126 с.</p> <p>Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика. / За заг. ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1969. – 435 с.</p>
Багатотомні видання (багаторівневий опис)	<p>Лепкий Б. С. Твори: В 2-х т. / Богдан Лепкий. – Київ : Дніпро, 1991. – Т. 1: Поезія, оповідання і нариси, історичні повісті. – 864 с. ; Т.2: Повість. Спогади. Виступи. – 718 с.</p> <p>Українка Леся. Зібрання творів: У 12 т. / Леся Українка. – Київ : Наукова думка, 1975–1979.</p>
Окремий том багатотомного видання	<p>Федькович Ю. А. Твори : У 2 т. – Т. 1 : Поезії / Ю. А. Федькович. – Київ : Дніпро, 1984. – 463 с.</p> <p>Шевченко Т. Твори: В 5 т. – Т. 1 : Поетичні твори (1837-1847) / Тарас Шевченко. – Київ : Дніпро, 1984. – 351 с.</p> <p>Українська літературна енциклопедія : В 5 т. – Київ: Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988. – Т. I. – 534 с.</p>
Перекладні видання	<p>Томан І. Мистецтво говорити: пер. з чеськ. / Іржі Томан. – Київ : Політвидав України, 1989. – 293 с.</p> <p>До історії знущання над українською мовою: пер. з англ. – Нью Джерсі, США, 1976. – 62 с.</p>
Збірники наукових праць	<p>Структура та семантика мовних одиниць у функціональному аспекті: зб.наук. праць. – Чернівці: Вид-во Чернівецького ун-ту, 1996. – 156 с.</p>
Словники	<p>Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник / С. І. Головащук. – Київ : Либідь, 1995. – 192 с.</p> <p>Словник символів / За заг. ред. О. І. Потапенко,</p>

	<p>М. Д. Дмитренка. – Київ : Народознавство, 1997. – 156 с.</p> <p>Українсько-німецький тематичний словник / уклад. Н. Яцко та ін. – Київ : Карпенко, 2007. – 219 с.</p>
Стаття з періодичного збірника	<p>Костів О. Обниження наголошених голосних в українському діалектному мовленні (зміна артикуляції [i]) / Оксана Костів // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів: Львівський національний ун-т, 2012. – Вип. 57. – С. 275–284.</p> <p>Микитюк О. Вплив суспільних чинників на фонетичну систему української мови / Оксана Микитюк // Мова і суспільство. – 2012. – Вип. 3. – С. 218–223.</p>
Стаття з неперіодичного збірника	<p>Михайлишин Б. Питання взаємозв'язку мови та культури у працях І. С. Свенціцького / Богдан Михайлишин // Культура мови і культура в мові : зб. наук, праць. – Київ: ІМКВО, 1991. – С. 57–61.</p> <p>Пустовіт Л. О. Питання мовної норми в сучасній художній прозі / Л. О. Пустовіт // Жанри і стилі в історії української літературної мови. – Київ : Наукова думка, 1989. – С. 253–264.</p>
Стаття з часопису	<p>Масенко Л. Химерна проза як традиційна мовностильова течія української літератури / Лариса Масенко // Мовознавство. – 1991. – № 1. – С. 26–33.</p> <p>Пономарів О. Словотворчі та відмінкові особливості (мовностилістичні поради) / Олександр Пономарів // Урок Української. – 2002. – № 4. – С. 25–27.</p> <p>Шерех Ю. Скарби, якими володіємо / Юрій Шерех // Сучасність. – 1993. – № 6. – С. 63–67.</p> <p>Огієнко І. Наочна таблиця милозвучності української мови /</p>

	Іван Огієнко // Дивослово. – 1996. – №5-6. – С. 16–22.
Стаття з газети	Кирилюк В. “До тебе, Україно...”: про Стуса / В. Кирилюк // Літературна Україна. – 1990. – 19 квітня. – С.5. Полюга Л. М. О рідна мова, хто без тебе я? / Л. М. Полюга // Недільний експрес. – 1999. – №4. – С.8. Федик О. І нетлінне бережемо від корозії / О. Федик // Літературна Україна. – 1993. – 11 лют. – С. 4.
Стаття енциклопедії	Клименко Н. Ф. Абревіація / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / За ред. І. В. Муромцева. – Київ : Видавництво «Майстер-клас», 2011. – С. 7. Костенко Н. В. Віршування / Н. В. Костенко // Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / Редкол.: І. О. Дзевєрін (відпов. ред.) та ін. – Київ: Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988. – Т. 1. – С.333 – 334.
Тези доповіді на конференції	Білоус М. Мовленнєвий етикет українського народу / Марія Білоус // Мова і духовність нації: Тези доп. регіон. наук.-практ. конф. – Львів, 1989. – С. 98–99. Горпинич В.О. Морфонологія і семантика / В. О. Горпинич // Матеріали 5-ї Міжнародної наукової конференції “Семантика мови і тексту”. Частина 1. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 45–46.
Автореферат дисертації	Бабич Б. В. Інтерпретаційна модель формально-синтаксичних структур української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Б.В. Бабич; Національна академія наук України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ, 2000. – 18 с. Бобух Н. М. Антоніми в українській поетичній мові ХХ ст.:

	<p>структурно-семантичний, функціонально-стилістичний і лексикографічний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.01 / Н. М. Бобух ; НАН України, Ін-т укр. мови. – Київ, 2009. – 36 с.</p> <p>Белей О. О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. О. Белей; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2000. – 18 с.</p>
Бібліографічний показник	<p>Кульчицька Т. Українська лексикографія XIII – XX ст.: Бібліографічний показник / Т. Ю. Кульчицька. – Львів, 1999. – 359 с.</p> <p>Мова – невмирущий скарб народу: Біблогграф. показч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2000. – 58 с.</p>
Електронні ресурси	<p>Пономарів О. Український правопис: ілюзії і дійсність / Олександр Пономарів // Слово Просвіти. – 30.08.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :: <a href="http://slovoprosvity.org/2018/08/30/ukrajinskyj-pravopys-ilyuziji-i-dijsnist/">http://slovoprosvity.org/2018/08/30/ukrajinskyj-pravopys-ilyuziji-i-dijsnist/</a></p> <p>Железняк М. Г. Прийменники в говорі і в поезії / М. Г. Железняк [Електронний ресурс] – Режим доступу : <a href="http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine35-16.pdf">http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine35-16.pdf</a></p> <p>Методика створення автоматизованої системи морфемно-словотвірного аналізу (АСМСА) слів української мови / Л. А. Алексієнко, Н. П. Дарчук, О. М. Зубань, І. В. Козленко [Електронний ресурс] – Режим доступу :</p>

<http://www.mova.info/article.aspx?11=69&DID=73>

Сірук О., Денисенко І. Лексико-граматичні розряди іменника /  
О. Сірук, І. Денисенко // Електронний підручник з сучасної  
української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://www.linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/imen/rozz.htm>



## Додаток VIII

### Зразок оформлення списку використаної літератури та джерел

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

##### *а) наукова література*

1. Балабан Г. С. Динамічні процеси в прийменниковій системі сучасної української літературної мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Галина Степанівна Балабан; НАН України, Ін-т української мови. – Київ, 2007. – 19 с.
2. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: Монографія / В. Барчук. – Івано-Франківськ: Сімик, 2011. – 416 с.
3. Бахтин М. М. Форми времени и хронотопа в романе / М. М. Бахтин // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 12. – С. 41–45.
4. Бачишина О. Б. Мовне вираження часу та простору в українській химерній прозі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ольга Богданівна Бачишина; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2016. – 20 с.
5. Бачишина О. Б. Семантика часу та простору: особливості, стан та проблеми дослідження в українському мовознавстві / О. Б. Бачишина // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Вип. 209. Т. 221. Філологія. Мовознавство. – Миколаїв: вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – С. 6–11.
6. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ: Вища шк., 2005. – 270 с.
7. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія: Підручник / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – Київ: Либідь, 1993. – 336 с.

8. Бондар О. І. Лінгвістична категорія часу як відображення реального часу / О. І. Бондар // Мовознавство. – 1986. – № 2. – С. 41–45.
9. Буднікова Л. Т. Прийменникові конструкції у словацькій та українській мовах / Л. Т. Буднікова // *Studia Slavica: Словачістика в часовій рефлексії і контактах: зб. наук. ст.* – Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 2014. – Вип. 14. – С. 14–20.
10. Висоцький А. В. Синтаксична сфера прислівника в українській мові: монографія / А. В. Висоцький. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – 328 с.
11. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. – Київ: Либідь, 1993. – 168 с.
12. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – Київ: Наук. думка, 1992. – 224 с.
13. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови. – Київ: Наук. думка, 1980. – 286 с.
14. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – Київ: Наук. думка, 1988. – 256 с.
15. Войцехівська В. Г. Прийменникове керування префіксованих дієслів (префіксально-прийменникова кореляція) // Мовознавство. – 1968. – № 6. – С. 23–27.
16. Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові: монографія / А. Габай. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 232 с.
17. Голоюх Л. В. Вербалізація концептів простору в романах Й. Струцюка // *Філологічні науки. Мовознавство.* – 2001. – № 1. – С. 35-38.
18. Городенська К. Г. Акцентовані ознаки локативів // *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство).* – Випуск 23. — Кіровоград: РВЦ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2000. – С. 130-136.

19. Городиловська Г. П. Стилiстичне використання хiмiчної термiнологiї в художньому тексті (на матерiалі iсторичних творiв Романа Iваничука) / Г. Городиловська // Вiсник Нац. ун-ту «Львiвська полiтехнiка»: Серiя: Проблеми української термiнологiї. – 2011. – № 709. – С. 64–68.
20. Железняк М. Г. Прийменники в говорі і в поезії / М. Г. Железняк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kulturamovy.org.ua/КМ/pdfs/Magazine35-16.pdf>
21. Загнiтко А. П. Теоретична граматика української мови: Морфологiя: монографiя / А. П. Загнiтко. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – 437 с.
22. Загнiтко А. Типологiя локатива у структурі речення: особливості реченневого моделювання / А. Загнiтко // Граматичнi студiї. – Вiнниця: ДонНУ, 2016. – Вип. 2. – С. 40–58.
23. Iваненко З. I. Прийменникові конструкції із значенням мiсця в сучаснiй українськiй мові / Зоя Iванiвна Iваненко. – Чернiвцi: Чернiвецький унiверситет, 1974. – 69 с.
24. Козачук Г. О. Мiсцевий вiдмiнок з прийменником *по* у структурі речення // Науковий часопис Нацiонального педагогiчного унiверситету iменi М. П. Драгоманова. – Серiя 10: Проблеми граматики і лексикологiї української мови. – Вип. 3. – Киiв: Вид-во НПУ iм. М. П. Драгоманова, 2007. – С. 40–47.
25. Колодяжний А. С. Прийменник: матерiали до лекцiй з курсу сучасної української лiтературної мови / А. С. Колодяжний. – Харкiв: Вид-во Харкiв. ун-ту, 1960. – 165 с.
26. Коломийцева В. В. Варiантна структура локативних синтаксем: автореф. дис. ... канд. фiлол. наук : 10.02.01 / В.В.Коломийцева. – Киiв. нац. ун-т iм. Т. Г. Шевченка, Ин-т фiлологiї. – Киiв, 2007. – 18 с.
27. Костенюк В. М. Фразові дiєслова як засiб семантизацiї просторових вiдносин (на матерiалі французької мови) // Науковi записки Нацiонального унiверситету «Острозька академiя». Серiя: Фiлологiчна. – 2012. – Вип. 24. – С. 158–161.

28. Курилович Е. Проблема классификации падежей / Е. Курилович // Очерки по лингвистике: сб. ст. – М. Изд-во иностр. лит-ры, 1962. – С. 175–203.
29. Кутня Г. В. Двомісні семантико-синтаксичні структури з предикатами процесу в сучасній українській мові // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 34. – Ч. 1 – Львів, 2004. – С. 125–133.
30. Куцова Р. А. Прийменникові конструкції із значенням часової попередності у сучасній українській мові // Функціональна граматика: Тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. – Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1994. – С.106–107.
31. Кучеренко І. К. Лексичне значення прийменника / І. К. Кучеренко // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 12–23.
32. Малюга Н. М. До питання синонімії і варіантності прийменникових конструкцій // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: зб. наук. пр. Міжнародної конференції, присвяченої 150-річчю від заснування кафедри укр. словесності у Львівському університеті. – Львів: Світ, 1999. – Ч. 2. – С. 287–292.
33. Мяло А. В. Тюркізми в українській історичній прозі (на прикладі роману "Мальви" Романа Іваничука) / А. В. Мяло // Магістеріум. Мовознавчі студії. – 2014. – Вип. 57. – С. 76–79.
34. Ожоган В. М. Локативні й темпоральні синтаксеми займенникового типу в структурі речення / В. М. Ожоган // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки. – Вип. 80. – Кіровоград, 2008. – С. 84–94.
35. Сенів М. Г. Функціонально-семантичний аналіз системи просторових і часових відношень (на матеріалі латинської мови) : монографія / М. Г. Сенів. –Донецьк : Донеччина, 1997. – 384 с.
36. Сивокозова Т. В. Варіювання просторової семантики конструкцій з прийменником *до* та іменниками в родовому відмінку в

- східнополіському говорі XVII–XVIII ст. / Т. Сивокозова // Українська мова. – 2014. – № 4. – С. 80–89.
37. Сюта Г. М. Способи лексичного вираження художнього часу в поезії Емми Андрієвської: (на матеріалі зб. «Кав'ярня») // Гуманітарна освіта у вищих технічних закладах України: зб. наук. пр. – Київ, 2002. – Вип. 1. – С. 14–19.
38. Харитонova Є. С. Темпоральна семантика прийменникових конструкцій (на матеріалі давньогрецької мови) / Є. С. Харитонova // Вісник Харківського університету. Сер.: Філологія. – 2004. – № 607, вип. 39. – С. 181–183.
39. Шаповал К. М. Синоніміка прийменниково-відмінкових форм із загальним значенням місця / К. М. Шаповал – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16347/1/Shapoval.pdf](http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16347/1/Shapoval.pdf)
40. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник / К. Ф. Шульжук. – Київ: ВЦ «Академія», 2010. – 408 с.
41. Raskin V. Semantic Mechanisms of Humor / V. Raskin. – Dordrecht – Boston – Lancaster : D. Reidel Publ. Company, 1985. – 195 p.
- б) джерела*
42. Іваничук Р. Мальви. Орда: романи / Р. Іваничук. — Харків: Фоліо, 2012. – 415 с.

## Додаток ІХ

### Критерії оцінювання курсових робіт та бланк рецензії

Кафедра української мови імені професора Івана Ковалика

#### КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Підсумкову оцінку за курсову роботу виставляє в залікову книжку керівник семінару.
2. Студент подає курсову роботу на захист із рецензією наукового керівника.
3. Керівник курсової роботи відзначає в рецензії:

№ з/п	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1.	Ступінь і самостійність розкриття теми	20
2.	Достатня кількість і якість опрацювання фактичного матеріалу	5
3.	Уміння користуватися науковим апаратом (цитування, поклики, оформлення списку використаної літератури)	10
4.	Уміння робити висновки з досліджуваної проблеми	5
5.	Грамотність роботи	20

4. На захисті враховується:

	Сума балів, які виставив керівник за курсову	60
6.	Відвідування студентами семінару	10
7.	Участь студента в роботі семінару (виступи з рецензіями, участь в обговоренні робіт)	10
8.	Виступи з окремими розділами роботи	10
9.	Захист основних положень роботи	10

## РЕЦЕНЗІЯ НА КУРСОВУ РОБОТУ

студент \_\_\_\_\_ курсу філологічного факультету

Прізвище, ім'я та по батькові

(тема курсової роботи)

№ з/п	Критерії оцінювання	Кількість балів
1.	Ступінь і самостійність розкриття теми	
2.	Достатня кількість і якість опрацювання фактичного матеріалу	
3.	Уміння користуватися науковим апаратом (цитування, поклики, оформлення списку використаної літератури)	
4.	Уміння робити висновки з досліджуваної проблеми	
5.	Грамотність роботи	
6.	Відвідування студентами семінару	
7.	Участь студента в роботі семінару (виступи з рецензіями, участь в обговоренні робіт)	
8.	Виступи з окремими розділами роботи	
9.	Захист основних положень роботи	
<b>Сума балів:</b>		

Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	Код оцінки	Оцінка за курсову роботу

Дата захисту \_\_\_\_\_

Підписи викладачів \_\_\_\_\_

Підпис студента \_\_\_\_\_